

JAAR
KDC

Impressie

Nieuwsbrief van het KDC

Jubileumuitgave | 24 | 2019

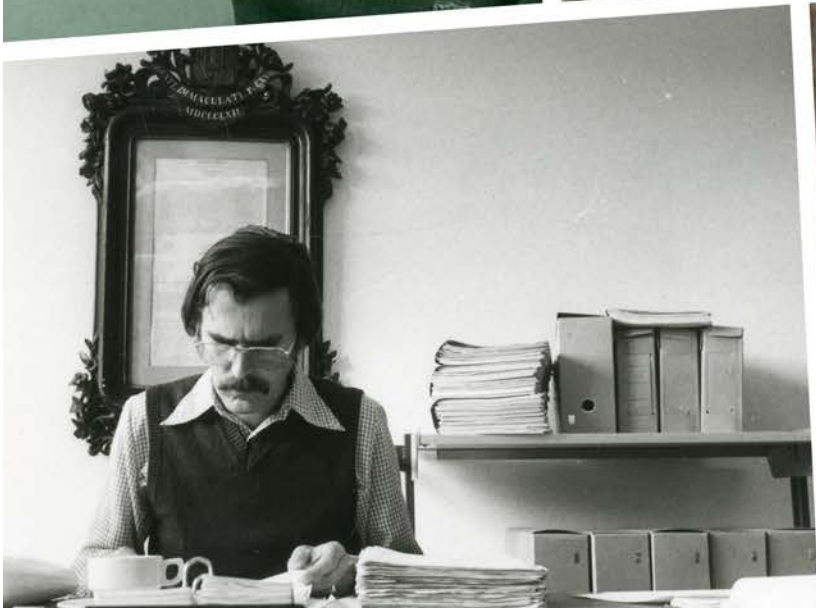
Terugblik

Interviews

Vooruitzichten

Voorwoord

Inhoudsopgave

4 | **DE OPBRENGST VAN DE DEUX CHEVEAUX** | *Gesprekken met Hanneke Roes Westhoff, Gerard Dierick en Jan Peet*
Jeffrey Huntjens

9 | **KDC IN CIJFERS**

10 | **VERHALEN UIT HET KDC** | *Andre Maes*
Emma Hooghwinkel

12 | **OP HET SNIJVLAK VAN WETENSCHAP EN SAMENLEVING** | *In gesprek met Hans Krabbendam & Lodewijk Winkeler*
Wilke Fortuin

17 | **VERHALEN UIT HET KDC** | *Ellen Brok*
Afra de Mars, Pieter Sleutels

18 | **ERFGOED DELEN, GESCHIEDENIS VERRIJKEN**
Marit Monteiro

21 | **VERHALEN UIT HET KDC** | *Chris Dols & Maarten van der Bos*
Polle Boot, Jenna The

22 | **'HET KDC HEEFT MIJN BLIK VERWIJD'**
Marieke Smulders

24 | **COLUMN WIEK** | *Deo Volente Celcius*

25 | **VERHALEN UIT HET KDC** | *Leo & Theo Salemink*
Sophie Jager, Jenna The

26 | **KATHOLIEKEN OP HET BINNENHOF**
Patrick van Schie, Ron de Jong,
Alexander van Kessel

29 | **VERHALEN UIT HET KDC** | *Willem Dings*
Daphne Cuppens

30 | **AANWINSTEN**
Ramses Peters, Marieke Smulders

33 | **VRIENDEN VAN HET KDC**
Rogier Moulen Janssen

34 | **COLOFON & ERRATUM**

Het is direct duidelijk dat er iets bijzonders aan de hand is met het KDC als u deze *Impressie* vergelijkt met de voorgaande exemplaren. Het formaat is dubbel zo groot omdat dit nummer is gewijd aan het 50-jarig jubileum dat het KDC in 2019 viert. Daarmee is het KDC zelf een stuk geschiedenis geworden. In plaats van de gebruikelijke inklekjes in de collecties en de onderzoeksresultaten die daarop zijn gebaseerd, tonen we u nu de geschiedenis van het KDC zelf. Maar dat doen we niet zozeer om nostalgische redenen, ook al zullen die gevoelens vast boven komen bij het lezen van gebeurtenissen uit de pionierstijd. De bijdragen trekken lijnen door naar nu, zodat duidelijk wordt dat het KDC steeds reageert op de impulsen vanuit zijn omgeving en daar nieuwe kansen uit haalt. Dit patroon komt naar voren uit de interviews met oudgedienden, soms mensen van het eerste uur, en ook uit het dubbelinterview met de vorige en huidige directeur. Het KDC is er voor het vastleggen van een samenleving in beweging. Ook al is de katholieke vorm drastisch veranderd, het effect is nog steeds merkbaar.

Naast de materiële rijkdom van het KDC (aantallen archieven, bezoekers, publicaties) is persoonlijke aandacht en betrokkenheid altijd een belangrijk kenmerk van het instituut geweest. De herinneringen van oud-medewerkers getuigen daarvan. Veel onderzoekers hebben hun expertise opgedaan met de KDC-collecties en waarderen die ervaring positief. Deze kant blijft onverminderd belangrijk, ook nu het KDC weer actief aansluiting zoekt bij belangwekkende onderzoeksthema's. Politieke vernieuwing en gedeeld erfgoed zijn twee onderwerpen die een bijdrage leveren aan prangende vragen. De eerste gaat over de manier waarop een groep met een diversiteit aan overtuigingen deze politiek vorm geeft en samenhang schept, die ook weer teloor kan gaan; de tweede over hoe Nederlands erfgoed in andere delen van de wereld een samenleving helpt vormen en daardoor ook zelf veranderd wordt. Beide onderwerpen winnen aan momentum door de steun die het KDC daaraan verleent. Het zijn de eerste stappen in een meer actieve richting die het KDC is ingeslagen. De uitvoerders van deze projecten vertellen over hun opzet en we zijn blij dat de stichting Vrienden van het KDC deze initiatieven steunt en uw hulp daarbij inroept.

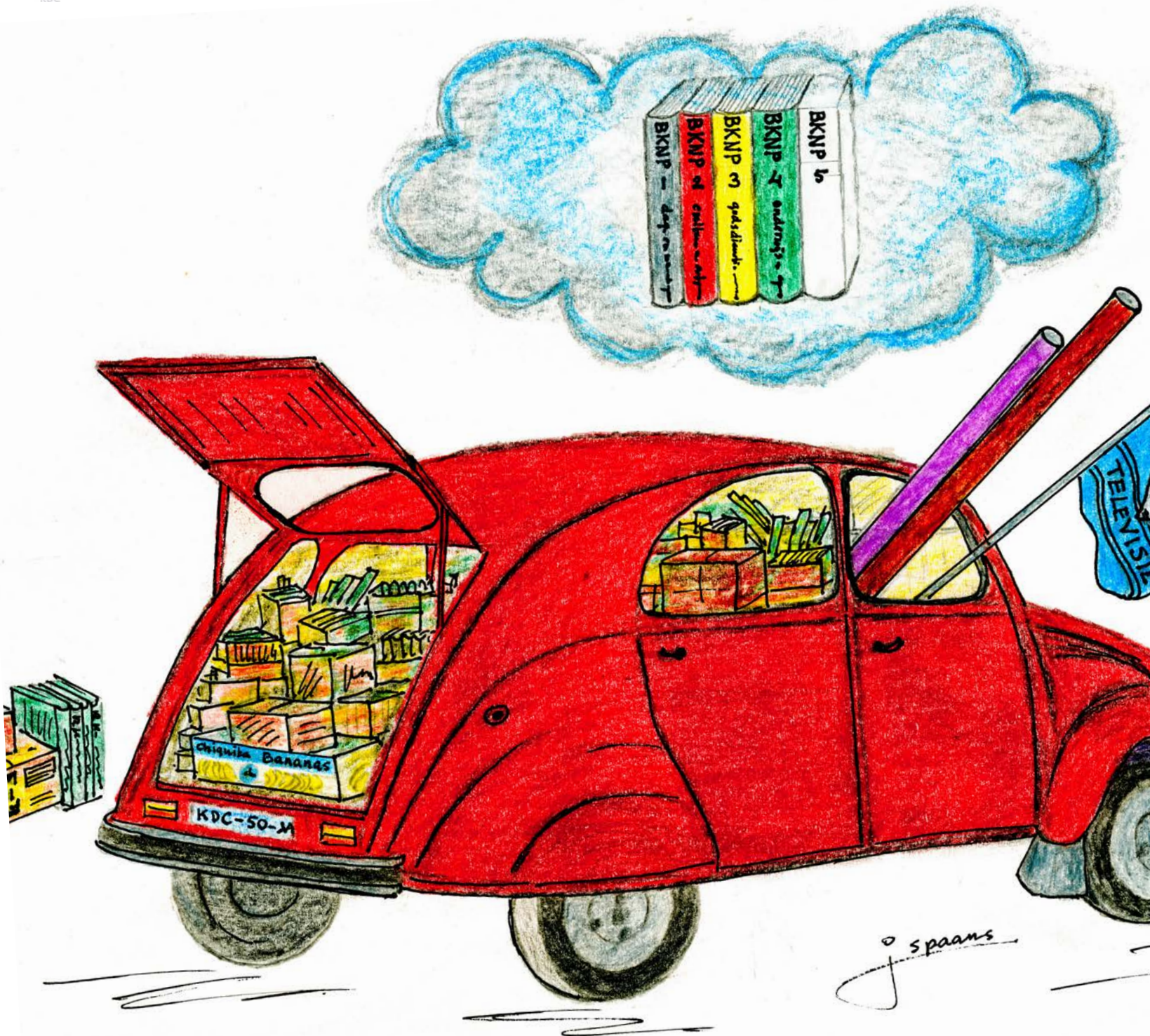
Zo wordt u in dit nummer van *Impressie* deelgenoot van het toekomstscenario dat het KDC aan het ontwikkelen is.

Hans Krabbendam
directeur Katholiek Documentatie Centrum

De opbrengst van

Gesprekken met Hanneke Roes Westhoff,

Gerard Dierick en Jan Peet

de Deux Chevaux

‘In de beginjaren van het KDC pakten Jan Roes en ik binnengekomen dozen uit in het depot van de Universiteitsbibliotheek, dat toen nog vrijwel leeg was en een bijna sacrale kathedrale akoestiek had,’ herinnert Gerard Dierick zich. ‘De pas gearriveerde liedbundels gaven ons aanleiding tot luid gegalm. Wij zongen dan graag het Exsultet, traditioneel een verrijzenislied uit de Paaswake, met Jan – onbewust en ongewild – als tweede stem. Hij kon heel goed de wijs houden, maar vooral in de overdrachtelijke zin.’

Tekst: Jeffry Huntjens | **Tekening:** Hans Spaans | **Foto's:** Flip Franssen, Jeffry Huntjens en Collectie KDC

De man achter deze anekdote mag zich met recht KDC-medewerker van het eerste uur noemen. Gerard Dierick was in 1967 werkzaam als student-assistent van prof. dr. Ad Manning, historicus en hoogleraar aan de Katholieke Universiteit Nijmegen (KUN, zoals de Radboud Universiteit toen nog heette), toen de eerste plannen voor het Katholiek Documentatie Centrum geschetst werden.

In november van dat jaar luidde Manning samen met zijn collega's Jan van Laarhoven, Osmund Schreuder, Hein Ruygers en Gerard Pijnenborg de noodklok. Zij signaleerden dat er in binnen- en

buitenland grote journalistieke en wetenschappelijke belangstelling was voor het katholieke leven in Nederland, maar dat er als gevolg van de ontzuiling veel cultureel-maatschappelijk materiaal verloren dreigde te gaan. Een brief van hen, die bekend kwam te staan als het 'Memorandum', werd in januari 1968 aan meer dan tachtig personen en instellingen voorgelegd en werd 'unaniem positief' ontvangen.

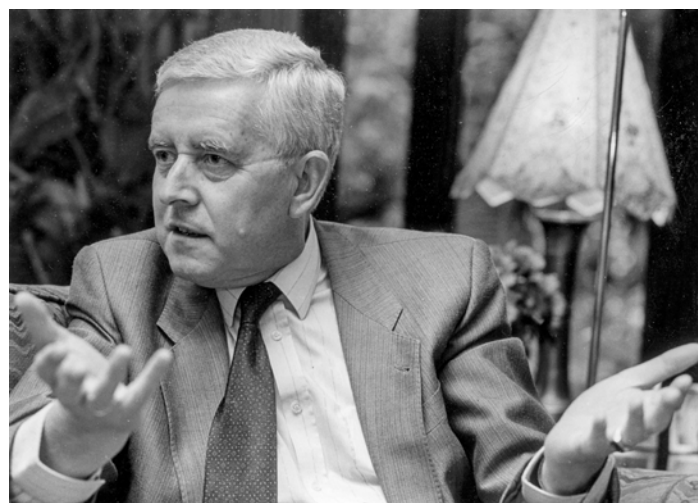
Gerard Dierick herinnert zich het document nog goed. Hij was namelijk de persoon achter de typemachine die de woorden van Manning op papier zette: 'Het Memorandum van 1968 was met name bedoeld om de doelstellingen

en beweegredenen van de initiatiefnemers duidelijk te maken. Zij zochten binnen en buiten de KUN draagvlak voor hun plannen en ze vroegen de goedkeuring van het College van Bestuur. Die goedkeuring kregen zij in november 1968. Daarna begon de zoektocht naar een directeur.'

Zij signaleerden dat er grote belangstelling was voor het katholieke leven in Nederland, maar dat er veel cultureel-maatschappelijk materiaal verloren dreigde te gaan.

De redder(s) in nood

Dat de noodzaak van een Katholiek Documentatie Centrum groot was, bleek al in de eerste maanden na het Memorandum: 'Toen de eerste geruchten door het land gingen dat er in Nijmegen zoiets als een katholiek documentatiecentrum zou worden opgericht, ontving de KUN al dozen vol met aanbiedingen. Allerlei katholieke clubs die dreigden te verdwijnen door fusies of bezuinigingen, brachten hun archief al massaal naar ons,' weet Gerard nog goed. 'Manning had de plannen voor het KDC toen nog niet rond en we moesten improviseren. Ik kreeg als zijn student-assistent de taak om de dozen in ontvangst te nemen en te beheren in de kelders van de Universiteitsbibliotheek. Ik denk dat ik een klein jaar met die dozen heb lopen sjouwen, totdat Jan Roes er was.' →

Prof. A.F. Manning
(1929-1991)
Bron:
Collectie KUN

Hanneke Roes, de vrouw van Jan, kan zich het eerste telefoontje uit Nijmegen nog voor de geest halen. Met een baby van vijf maanden oud waren zij naar Mainz verhuisd, waar Jan een studiebeurs had gekregen aan het *Institut für Europäische Geschichte* voor een onderzoek naar de sociale leer van de Duitse bisschoppen.

‘Het was Jan van Laarhoven die hem belde en aanmoedigde om te solliciteren naar de vacature. Hij was geen vreemde voor de hoogleraar. Als student had hij zijn bijvaksriptie bij professor Van Laarhoven geschreven over een soortgelijk onderwerp. Daarnaast was Jan een uitstekend organisator gebleken tijdens zijn diensttijd als officier en daarna als student geschiedenis die er een opleiding rechten bij deed. Hij voelde weinig voor het studentencorps, maar des te meer voor de vereniging van geschiedenisstudenten. Tot op het landelijk niveau droeg hij bestuursverantwoordelijkheid. Een van zijn hoogtepunten als student-bestuurder was om oud-premier Willem Drees in 1966 te strikken voor een congres over de monarchie. Zulke wapenfeiten maakten indruk. Hij was slim, snel, werkte hard en kreeg dingen voor elkaar.’

Er waren drie sollicitanten, maar het was al snel duidelijk dat Jan Roes de ideale kandidaat was om het nieuw opgerichte instituut te leiden. ‘Hij was prominent aanwezig tijdens zijn studententijd in Nijmegen: actief in de studentenvereniging én bekend bij de hoogleraren,’ vertelt Gerard Dierick. Op 25 februari 1969 kwam hij langs bij Manning en de andere commissieleden voor zijn sollicitatiegesprek.

Op 1 mei 1969 trad Jan Roes officieel in dienst als hoofd van het KDC en daarmee was het instituut formeel opgericht.

‘Hij was prominent aanwezig tijdens zijn studententijd in Nijmegen: actief in de studentenvereniging én bekend bij de hoogleraren.’

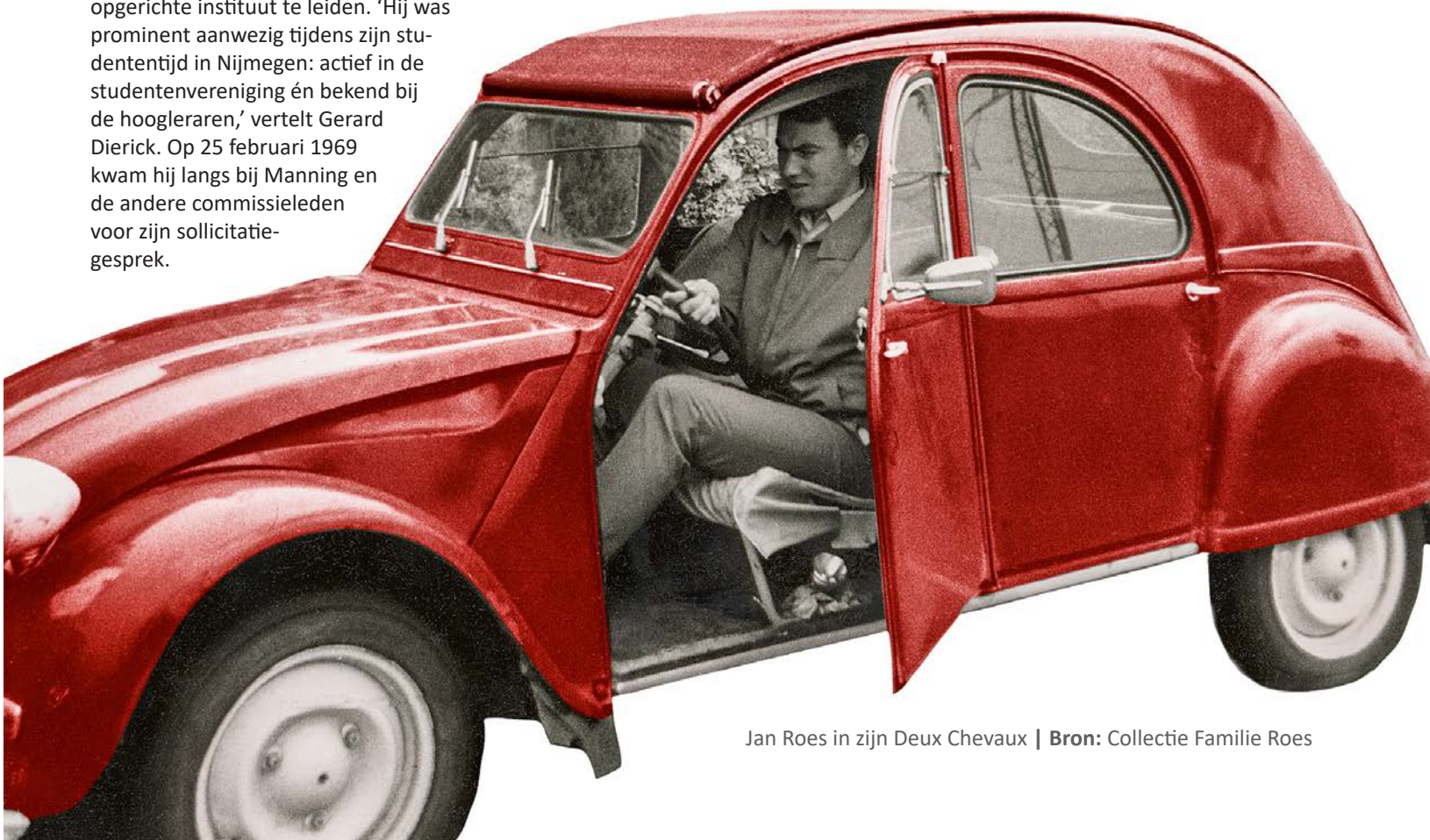
De vangst van de Deux Chevaux

Het verhaal wil dat het KDC in dat eerste jaar niet veel meer was dan de kamer van Jan Roes, maar niets is minder waar volgens Gerard: ‘We kregen een paar kantoorruimtes in de UB toegewezen. Ons magazijn lag daarnaast, op de plek waar nu de instructieruimte en de koffiehoeck zijn. Een studiezaal hadden we toen nog niet. We waren met een kleine kerngroep van betaalde krachten. Als het er vijf waren, was het al veel. Ik studeerde toen nog, dus ik functioneerde vooral als student-assistent. Als Jan dan met zijn befaamde rode Deux Chevaux op weg ging om ergens in den lande een archief op te halen, vroeg hij mij mee.

We gingen regelmatig de boer op, om katholieke personen en instellingen aan te sporen hun materiaal in Nijmegen te stallen. Vaak ging het over plukken oude archieven die van alle kanten binnenkwamen. Hulpverlenende instanties, maatschappelijke organisaties en missiewerken brachten toen het meeste materiaal binnen, maar ook hoogleraren die graag hun werk binnen een katholieke context bewaard wilden zien.’

Gerard wijst op andere KDC-medewerkers die in die beginjaren eveneens een cruciale bijdrage leverden: ‘Heel belangrijk was een grote groep vrijwilligers die in het magazijn werkten. Zij kwamen uit alle hoeken en gaten: veel religieuzen, die na het wegvallen van hun traditionele werkzaamheden in de zorg, het onderwijs en de missie een nieuwe invulling zochten, werknemers van de sociale werkplaats (het huidige Werkbedrijf) en dienstweigeraars.’

‘We gingen regelmatig de boer op, om katholieke personen en instellingen aan te sporen hun materiaal in Nijmegen te stallen.’

Jan Roes in zijn Deux Chevaux | Bron: Collectie Familie Roes

Jan Peet in de studiezaal van het KDC.

Een van de erkende gewetensbezwaarders uit die tijd loopt nog steeds op het KDC rond: Jan Peet, inmiddels senior onderzoeker. 'Het was tijdens het tienjarig jubileum van het KDC dat ik de stoute schoenen aantrok en op Jan Roes afstapte. Ik was opgeroepen voor de dienstplicht, maar net zoals velen van mijn generatie had ik daar bezwaar tegen gemaakt. In 1979 werd het Ministerie van Defensie overspoeld met verzoeken voor vervangende dienstplicht. Zoveel zelfs dat Defensie de taak had gedelegeerd aan Sociale Zaken. Daar waren ze wat soepeler met hun eisen en als je zelf met een redelijk voorstel kwam, accepteerden ze het. Jan Roes was niet bekend met die nieuwe constructie, maar het klonk hem wel interessant in de oren. Hij was namelijk altijd wel een beetje anti-establishment en probeerde graag wat nieuws. Jan had wel werk voor mij. En na mij volgden velen. De KUN noemde ons ook wel "hun soldaten".'

Toen Jan Peet in oktober 1979 in dienst trad bij het KDC trof hij in het magazijn een soort 'maanlandschap' aan met muurtjes van archiefdozen. Door de stortvloed van aanwinsten uit de eerste tien jaar was er een enorme achterstand ontstaan: zeven kilometer aan archief dat nog ontsloten moest worden. Het aanbod was groot en Jan Roes wierf actief. Daardoor kwam er veel meer materiaal binnen dan dat er mankracht was om dat te verwerken.

'Er werd in die periode niet echt naar inventarissen toegewerkt. Er werden vooral plaatsingslijsten gemaakt,' legt Jan Peet uit. 'Ik herinner mij nog de ongeordende stapels met tijdschriften. Het moest allemaal te snel verwerkt worden en dat merk je vandaag de dag nog vaak aan archiefbeschrijvingen uit die tijd.'

Archivarissen zoals Jan van Well en bibliothecaris André Maes probeerden hier natuurlijk zo goed als mogelijk sturing in te bieden, maar het was over het algemeen massawerk.'

Hij trof een soort 'maanlandschap' van archiefdozen aan.

'Alles wat opgespoord werd en wat spontaan binnenkwam, werd in principe aangenomen. We zagen het écht als een reddingsactie,' verklaart Gerard Dierick. 'Toch waren er genoeg discussies over grenzen. Zo mocht een archief niet ouder zijn dan 1853 (het herstel van de bisschoppelijke hiërarchie) en moest het materiaal uit Nederland komen. Deze grenzen werden niet alleen uit inhoudelijke maar ook uit praktische overwegingen gesteld. Daarnaast speelde nog de vraag of wij de archieven van parochies en van orden en congregaties zouden opnemen. In

overleg met de bisschoppen werd al snel besloten dat de archieven van parochies, dekenaten en bisdommen niet op het KDC thuishoorden. Voor de archieven van orden en congregaties werd het Dienstencentrum Kloosterarchieven in Nederland (KAN) opgericht dat later opging in het Erfgoedcentrum Nederlands Kloosterleven, in Sint Agatha. Het KDC was hier nauw bij betrokken.'

De 'current documentation'

De totstandkoming van de bibliotheekcollectie hield volgens Gerard gelijke tred met de toestroom van de archieven. 'De bibliotheek was minstens zo belangrijk als de archieven. Een verschil was dat er al een volledige bibliotheekafdeling was voordat er een KDC kwam. Veel van de boeken die bij het KDC binnenkwamen, waren al in de UB aanwezig. Het KDC ontving niet alleen boekenschenken, maar deed ook aan actieve acquisitie van zowel boeken als tijdschriften. In overleg met de UB werden veel abonnementen op periodieken genomen om de lopende ontwikkelingen bij te houden. Allemaal om de "current documentation" op peil te houden, die professor Manning voor ogen had – hoewel je mij die term nooit zou horen gebruiken.'

Het KDC en de UB waren toen nog twee duidelijk gescheiden afdelingen, maar de samenwerking was nauw. Gerard licht toe: 'Gerard Pijnenborg, de directeur van de UB, was één van de initiatiefnemers van het KDC en hij voelde zich er erg bij betrokken. Hij zat dan ook in de begeleidingscommissie van het KDC. Jan en Gerard konden gemakkelijk door één deur, ook letterlijk. →

Nol van den Boogaard, Diel Mohrmann en André Maes in het archief (1975).

Jan Roes en Gerard Pijnenborg (1976)

Jans kantoor grensde immers aan dat van Gerard. Ze liepen regelmatig bij elkaar binnen, onder meer om onder het genot van een sigaar de werkdag af te sluiten.'

Geest van vernieuwing

'Jan Roes onderhield goede relaties binnen en buiten de universiteit. Zo was er op het sociaal-maatschappelijk vlak een hartelijke vriendschap tussen hem en Jan Mertens, de voorman van het NKV,' herinnert Jan Peet. 'Jan hield van deze contacten,' vult Hanneke Roes aan. 'Toen de maatschappelijke collecties massaal werden afgedankt, als onbedoeld gevolg van de vernieuwingsdrang van het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965), ging Jan deze met zijn *Deux Chevaux* redden. De oogst was meer dan het prille instituut aankon, maar het leverde een schat aan contacten op.' Binnen de kortste tijd bouwde Jan Roes een sterk netwerk op en was het KDC onmisbaar geworden.

'Toen de maatschappelijke collecties massaal werden afgedankt ging Jan deze met zijn *Deux Chevaux* redden.'

'Ook met de bisschoppen bestonden goede en vriendelijke relaties, omdat de bisschoppen blij waren dat het KDC er was, om de "katholieke identiteit" te ondersteunen,' vertelt Gerard.

Er waaide sinds het Tweede Vaticaans Concilie een geest van vernieuwing door de Kerk en het katholieke establishment hield dit met argusogen in de gaten. Kardinaal B.J. Alfrink sprak in zijn speech tijdens de officiële opening van het KDC in november 1970 over de 'identiteitscrisis van het Nederlands katholicisme'. Jan Roes zag het als een belangrijke taak van het KDC om deze identiteit en de ontwikkeling daarvan vast te leggen.

'Er is geen discussie over mogelijk dat Jan Roes hier handelde als een academicus,' merkt Gerard Dierick op. 'Jazeker, hij was een katholiek van huis uit, maar hij zag het KDC niet als een specifiek religieus-gekleurde aangelegenheid. Het documentatiecentrum was niet katholiek, maar documenteerde de katholieken en Jan wilde dat dit vakkundig en seculier gebeurde. Jan was eigenlijk hoogstens theoloog voor zover hij puur toevallig in de Theologische Faculteit was gepromoveerd.'

'Ik ben een historicus bij professie en een theoloog bij confessie.'

Jan Peet beaamt dit met een uitspraak van Jan Roes tegenover collega Otto Lankhorst: 'Ik ben een historicus bij professie en een theoloog bij confessie.' Volgens Peet hield Jan werk en geloof strikt gescheiden: 'Wat hij vond en dacht als katholiek had géén invloed op zijn werk. Hij was een professioneel historicus.

Hij was zeer ambitieus en zette van alles tegelijk op, en op grote schaal. Tal van reeksen zagen het licht en er was veel ruimte voor nieuwe wetenschappelijke projecten. Ik vermoed dat dat een trekje was dat hij had meegenomen uit zijn Duitse academische jaren.' Maar volgens Hanneke Roes had hij deze neiging al van jongs af aan.

Het onderzoeksveld

Vanaf de kiem zat er al een onderzoekselement in het KDC, volgens Gerard Dierick: 'Het was meer dan documenteren alleen. Binnen het KDC was er ook plek voor onderzoek en publicaties. De eerste grote publicitaire successen waren *De kerk gaat uit*, *Familiealbum van een halve eeuw katholiek leven in Nederland* (1973), een boek dat Jan samen met Michel van der Plas had samengesteld, en *De wankelende zuil* (1971) van professor Jan Thurlings. Het KDC heeft hierdoor veel landelijke bekendheid gekregen. Jan had persoonlijk veel belangstelling voor sociale geschiedenis, met name voor het werk van vakbondsman-priester Alfons Ariëns. Dat heeft de publicatielijnen van het KDC in de eerste jaren zeker beïnvloed, al bleef Jan eerder universalist dan specialist.'

Het gaat volgens Gerard te ver om te spreken over een bepaalde trend of onderzoekslijn die het KDC in de vroege jaren zou hebben gevolgd. De wetenschappelijke begeleidingscommissie drong daar ook niet op aan en gaf bijzonder veel ruimte. 'De meeste onderzoeksthema's werden natuurlijk aangeleverd door professor Mathieu Spiertz, hoogleraar Nederlands Katholicisme aan de

Paul Bluysen overziet de studiezaal van het KDC (1979).

Gerard Dierick feliciteert Jan Roes en zijn vrouw Hanneke met zijn promotie (1974).

Katholieke Universiteit Nijmegen. Het programma "Secularisering en Ontzuiling in Nederland" (SON) van socioloog Osmund Schreuder speelde ook een grote rol. Daarnaast was gedurende de jaren zeventig oral history erg populair en mede door de banden met het missiewerk die er al binnen het KDC bestonden, kwam een project zoals *KomMissieMemoires* (KMM – een typische Jan Roes-naam) tot stand. Ook de *Bibliografie van Katholieke Nederlandse Periodieken* (BKNP) zag in die periode het licht, omdat er behoefte bestond aan een degelijke manier om alle katholieke periodieken te inventariseren en geschikt te maken voor onderzoek.'

Inmiddels was Gerard Dierick in dienst getreden als wetenschappelijk medewerker van het KDC. Dat bracht onder meer de taak met zich mee om vragen van onderzoekers en van andere klanten van het KDC te beantwoorden. In 1977 veranderde dit echter drastisch.

Studium generale

Gerard Dierick vertelt: 'Toen in 1977 de discussie over de katholieke identiteit van de KUN weer eens in de belangstelling stond, werd op initiatief van de zogeheten Commissie-Schillebeeckx besloten om het Katholiek Studiecetrum (KSC) op te richten. De natuurfilosoof professor A. van Melsen was hierbij een belangrijke drijvende kracht. Het KSC zou zich vooral gaan wijden aan studies waarin de verhouding tussen wetenschap en geloof een rol speelde. Jan en ik zagen dit als een mooie kans voor het KDC om onze onderzoekstak beter vorm te geven, dus Jan schoof mij naar voren als de eerste studiesecretaris van het KSC. Dat streven had succes.

De banden tussen KDC en KSC bleven in eerste instantie erg nauw, met veel overlap in personeel en met gemeenschappelijke publicaties. Maar uiteindelijk werd er van hogerhand besloten dat het KSC zich meer moest gaan richten op "studium generale"-achtige activiteiten. In 2003 werden het KDC en het KSC ontvlochten. Ik vind dat tot op de dag van vandaag nog jammer, onder meer omdat de verschuiving in de activiteiten van het studiecetrum leidde tot het verdwijnen van de KSC-studiegroepen. Maar anderen beweerden dat mijn gehechtheid aan de familiale KDC-sfeer mijn standpunt misschien mede bepaalde. Ik denk dat ze gelijk hadden.'

'Hij heeft een rijk voorzien instituut opgebouwd met een goede geest en potentie voor de toekomst.'

'Familie' Roes

'Nu was het niet zo dat Jan als een vaderfiguur voor ons optrad,' corrigeert Gerard met een lach en een traan. 'Het KDC was altijd een prettige werkomgeving. Dat kwam onder meer door het gemêleerde gezelschap van vrijwilligers van wie er velen een indrukwekkende en eerbiedwaardige levensgeschiedenis hadden. De onderlinge saamhorigheid en de familiale sfeer werden versterkt door regelmatige gezamenlijke activiteiten, zoals de jaarlijkse muziekkavond en de barbecue ten huize van Jan, Hanneke en de kinderen. Voorts waren er gezamenlijke uitstapjes, weekenden en de gebruikelijke andere dingen waar men graag aan terugdenkt.'

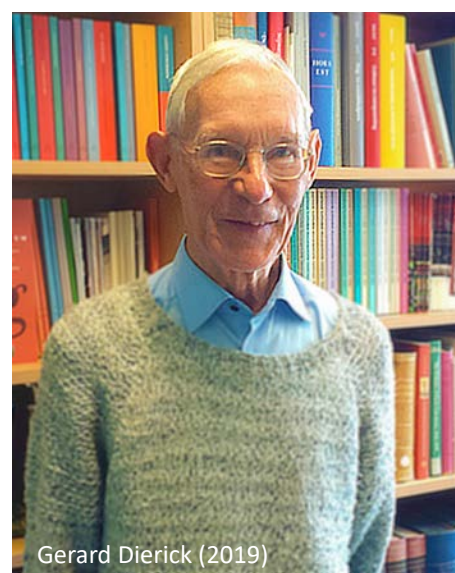
Gerard Dierick is na zijn pensioen in 2006 actief gebleven als vrijwilliger bij het KDC, waar hij corrector is van de BKNP.

Jan Roes is in 1994, naast zijn directeurschap van het KDC, hoogleraar Geschiedenis van het Nederlands Katholicisme geworden. Hanneke Roes zegt trots: 'Hij heeft vanaf 1969 een rijk voorzien instituut opgebouwd met een goede geest en voldoende potentie voor de toekomst. Het KDC bruiste door een groep idealisten. Het roer kon wel zes keer om. In grote saamhorigheid werd er een berg werk verzet met hele beperkte middelen en veel goodwill.'

'Het KDC bruiste door een groep idealisten.'

'Maar na dertig jaar, in 2001, keerde het tij. Een nieuw College van Bestuur zag geen toekomst meer voor katholiek erfgoed aan de universiteit en nam zich voor het KDC in zijn bestaande vorm op te heffen en in elk geval de archieven elders onder te brengen. Voor de altijd strijdvaardige Jan was dat besluit onverteerbaar. Door velen, zowel binnen als buiten de KUN, werd heftig stelling genomen tegen dit voornemen. Zij verdedigden de opvatting dat de activiteiten van het KDC goed pasten binnen de kerntaken van een universiteit: onderwijs, onderzoek en maatschappelijke dienstverlening. Deze oorspronkelijke visie heeft uiteindelijk in 2004, weer de overhand gekregen en het KDC bleef, als onderdeel van de universiteit, intact. Intussen was Jan in 2003 onverwacht overleden ten gevolge van een hartaanval. De schok wordt nog steeds gevoeld.' ¶

Gerard Dierick (2019)

KDC in cijfers...

Tekst: Jeffry Huntjens | Foto's: Paul Koopmans, Luuk Poels

Wist u dat het KDC-archief anno 2019 een omvang van ongeveer 14 km heeft? Als je alle archiefdozen achter elkaar zou zetten, is dat bijna de afstand Nijmegen - Arnhem.

De collecties van het KDC groeien gemiddeld met 150 meter per jaar. Het kost een medewerker een volle werkweek om één meter archief te inventariseren. De grootste slag die het KDC dan ook heeft gemaakt, is het verwerken van ongeordend archief. Na de eerste tien jaar (in 1979) was nog 5 van de 7 km ongeordend. Tegenwoordig is onze werkvoorraad slechts 1 van de 14 km. Slechts 1% van deze archieven is gedigitaliseerd.

Medewerkers Tim Graas en Jeffry Huntjens in overleg.

10

1979

geïntariseerd

ongeordend

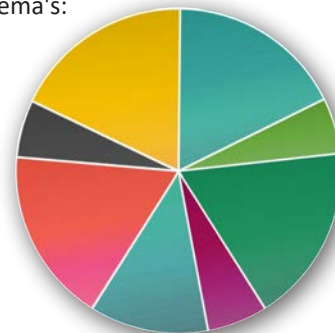
2019

Collectiespecialist Vefie Poels geeft een lezing.

De KDC-collecties zijn onderverdeeld in acht hoofdthema's:

- Caritas en maatschappelijk werk (12%)
- Cultuur en recreatie (17%)
- Jeugd (6%)
- Kerk en godsdienstig leven (18%)
- Onderwijs en wetenschappen (17%)
- Politiek (6%)
- Stand- en vakbondsorganisaties (18%)
- Zieken- en gezondheidszorg (6%)

Bij het KDC werken meer dan 50 mensen, van wie meer dan de helft vrijwilligers zijn. Verspreid over de afdelingen Archief, Bibliotheek en Beeld & Geluid werken zij voor én achter de schermen mee om onderzoek naar katholiek erfgoed aan de Radboud Universiteit te faciliteren.

De studiezaal van het KDC wordt jaarlijks door ruim 300 onderzoekers bezocht. 60% van deze bezoekers komt van buiten de universiteit. Daarnaast beantwoorden onze medewerkers jaarlijks meer dan 1750 vragen online. ¶

Medewerkersdag 2018

Bij de samenstelling van dit jubileumnummer kreeg het KDC hulp van acht student-redactieleden van *Ex Tempore*, tijdschrift van de afdeling geschiedenis van de Radboud Universiteit. Zij verzorgden de korte interviews die u door het blad heen aantreft, waarin oud-medewerkers en regelmatige bezoekers van het KDC kort terugblikken op hun werk- en onderzoekservaringen.

Tekst: Emma Hoogwinkel | Foto: Flip Franssen

André Maes

De truc met de twee dozen

André Maes, oud-bibliothecaris, was vanaf de beginjaren betrokken bij het KDC. Die eerste periode was volgens Maes een tijd waarin het documentatiecentrum zich nog moest ontwikkelen als een wetenschappelijk instituut. Destijds ging het vooral om het documenteren en catalogiseren van relevante boeken en tijdschriften; dat was in volle gang toen Maes voor het eerst aan de slag ging bij het KDC. Het was een moeizaam proces vóór de tijd van digitale zoeksystemen: 'We werkten toen met verschillende student-assistenten, die gingen met een wagentje naar de kelder van de Universiteitsbibliotheek (UB) naar de ingekomen boeken. Vele kloosters en pastorieën werden in die tijd opgeruimd, met duizenden boeken, soms kwamen ze in aardappelzakken binnen. Die boeken werden in rekken opgestapeld en iedere keer nam een student met het wagentje een stapel boeken mee, om te ontdebelen in de catalogus van de UB.'

Maes zag er de noodzaak van in om het systeem te veranderen, en was vanaf 1986 betrokken bij het introduceren van PICA, het eerste gedigitaliseerde catalogiseersysteem. Niet alleen de nieuwe aanwinsten, maar ook de oudere bestanden moesten volgens hem worden opgenomen in het systeem.

Het was natuurlijk een uitdaging om overzicht te houden met deze overvloed aan gedrukt materiaal, en Maes vertelt dan ook met veel plezier over 'de truc met de twee dozen'. Als Maes een telefoontje kreeg van iemand die boeken wilde doneren, zei hij tegen deze mensen het volgende: 'U neemt twee dozen. Op de ene doos plakt u een etiket met KDC en op de andere doos een etiket met WEG. En als u klaar bent, hoeft u nog maar één ding te doen: en dat is de twee etiketten verwisselen.' Deze methode leverde volgens Maes de interessantste aanwinsten op, materiaal dat het KDC tot op de dag van vandaag tot een bijzonder instituut maakt.

Vanaf de jaren tachtig kwamen er via katholieke instellingen ook regelmatig foto's binnen. Het plan ontstond om de binnengekomen afbeeldingen bij elkaar te brengen. Dat leidde in 1990 tot het project Katholiek Leven in Beeld en Geluid (KLiB), waar Maes vanaf het begin bij betrokken was. In het kader van het KLiB maakte Maes meerdere uitstapjes met een fotograaf om katholieke gebeurtenissen vast te leggen, waarvoor hij onder andere afreisde naar het Nederlands College in Rome. ¶

Oorspronkelijk was het KDC vooral een kennisreservoir, maar snel kreeg het een rol met maatschappelijke betekenis; omgevingsfactoren spoorden het centrum steeds aan nieuwe wegen te zoeken voor het gebruik van de waardevolle bronnen. Lodewijk Winkeler en Hans Krabbendam, twee KDC-directeuren met verschillende achtergronden en persoonlijkheden maar met een gedeelde passie voor 'hun' instituut, kijken terug en vooruit.

12 **Tekst:** Wilke Fortuin | **Foto's:** Jeffry Huntjens, Flip Franssen

Lodewijk Winkeler, hoofd van het KDC tot 2016, kwam in 1979 als promovendus bij het KDC terecht. Hij had in Utrecht theologie gestudeerd, zich gespecialiseerd in de geschiedenis van de dogmatiek en wilde de wetenschap in. Hij was bezig een theologisch proefschrift te schrijven, maar er moest ook brood op de plank komen. Het KDC zocht een promovendus en Lodewijk werd aangenomen. Jan Roes, directeur in die tijd, zei: 'Ik heb liever een goede wetenschapper dan een slecht historicus.' Lodewijk: 'Ik was gelukkig op een onderwerp uit de Middeleeuwen afgestudeerd, dus ik had wel enig benul van het historisch handwerk.' In 1985 promoveerde hij en werkte drie jaar fulltime en drie jaar parttime. Lodewijk: 'Toen kwamen de kinderen, dus er moest ook gestofzuigd worden en er waren luiers te verschonen. In 1987 ging de wetenschappelijk medewerker weg en vroeg Jan me om deze vacature te vervullen.' Vervolgens werd Jan Roes in 1994 hoogleraar Geschiedenis van het Nederlands Katholicisme, daarom verdeelden ze het werk. Jan deed de buitenlandse en Lodewijk de binnenlandse zaken.

'Ik heb liever een goede wetenschapper dan een slecht historicus.'

Hans Krabbendam, directeur sinds begin 2017, is bijna een generatie jonger dan Lodewijk. In Leiden maakte hij de keuze voor een specialisatie in

Amerikaanse geschiedenis en daarna studeerde hij een tijd in de Verenigde Staten. In 1990 solliciteerde hij op een promotieplaats voor Amerikaanse Geschiedenis bij het huidige *Roosevelt Institute for American Studies* in Middelburg en in 1995 promoveerde hij in Leiden. Hans is van protestantse komaf, maar het verschil in achtergrond is minder groot dan het lijkt. Hij had vanaf het begin affiniteit met Nederlandse religiegeschiedenis en was geïnteresseerd in de

internationale vergelijkingen van religie, cultuur en politiek. 'Ik heb vooral onderzoek gedaan en georganiseerd, de bibliotheek gerund en allerlei activiteiten ontplooid om te zorgen dat het studiecentrum en de Amerikaanse geschiedenis voor het voetlicht kwamen. Ik werkte veel samen met musea, erfgoedinstellingen en deed redactiewerk.' Als directeur van het KDC maakt hij nog steeds dankbaar gebruik van zijn oude netwerk.

wetenschap en samenleving

*In gesprek met
Lodewijk Winkeler en Hans Krabbendam*

*'Het KDC is van belang voor
de sociaal-maatschappelijke
geschiedenis van Nederland.'*

Het belang van het KDC

Lodewijk: 'Kijk, je moet mensen altijd uitleggen dat het KDC niet katholiek is. De documentatie die wij bewaren, gaat over twee eeuwen en heeft betrekking op het katholieke volksdeel dat tot ver in de jaren zeventig een derde van de Nederlandse bevolking uitmaakte. Die documentatie heeft te maken met geloof, maar ook met sociale organisaties; de vakbeweging en politieke partijen. Deze waren allemaal in katholiek verband

georganiseerd. Dus als iemand bijvoorbeeld onderzoek wil doen naar de arbeidersbeweging in het begin van de twintigste eeuw, dan komt die onvermijdelijk ook bij het KDC terecht. Natuurlijk ook bij het *Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis* (IISG). Dus het KDC is vooral van belang voor de sociaal-maatschappelijke geschiedenis van Nederland.' Hans vult aan dat het unieke van dit documentatiecentrum erin gelegen is dat alle onderdelen

van een sociale groep in een bepaalde periode terug te vinden zijn op één plek. 'Je hebt hier niet te maken met losse clubjes vakbonden, onderwijzers of middenstanders; dit is informatie over het katholieke volksdeel, een subcultuur, mensen die een bepaalde identiteit gemeen hebben en met elkaar verbonden zijn. Dat is het grote voordeel van het KDC boven andere instellingen, die bijvoorbeeld op vakbonden, kunst of architectuur gericht zijn. →

Al die onderdelen van de samenleving zitten in dit archief en dat is altijd de kracht van het KDC geweest.'

Een heel actueel onderwerp volgens Lodewijk, die nu net zo vol vuur vertelt als Hans:

en dienstweigeraars is dat materiaal in vijf à zes jaar in hoog tempo gecatalogiseerd.

'Je hebt hier niet te maken met losse clubjes; dit is informatie over het katholieke volksdeel, een subcultuur, mensen die een bepaalde identiteit gemeen hebben.'

14 'Uit een levensbeschouwing vloeien allerlei activiteiten voort. De mensen delen een perspectief op het leven, wat het leven betekent, hoe het in elkaar zit, wat de orde is. Daarnaast heeft dit katholieke volksdeel zich op allerlei manieren geuit, terwijl het lange tijd wel een samenhangende club is gebleven. Dus het heeft eenheid en verscheidenheid, een heel Amerikaans thema, "e pluribus unum". Dat maakt het tot een heel aantrekkelijk domein om onderzoek in te doen. Er is hier een gemeenschappelijke noemer, met allerlei variaties eromheen.'

Volgens Hans is er nog een derde reden waarom het KDC van belang is. In deze archieven kun je heel goed terugvinden hoe je een samenleving vormt die gebaseerd is op gelijke rechten voor iedereen.

'Hoe kunnen Marokkanen, Turken, buitenlanders in deze tijd het best integreren? Door zichzelf te organiseren of te emanciperen? Katholieken hebben daar een eeuw over mogen doen en van Turken en van Marokkanen verwachten we dat ze dat binnen drie jaar voor elkaar krijgen?'

Uitdagingen

Toen Lodewijk in dienst van het KDC kwam, trof hij zeven kilometer archief aan, waarvan vijf kilometer nog geen enkele ordening had. Van de boeken in het magazijn – op de zevende verdieping van de universiteitsbibliotheek – was de helft niet gecatalogiseerd en ontdudd. Er stonden ongeveer tien verhuisdozen met ongesorteerde foto's en geluidsbanden. Met heel veel vrijwilligers, student-assistenten

Toen Hans in 2017 Lodewijks taak overnam, trof hij veertien kilometer archief aan, waarvan nog maar één kilometer ontsloten moest worden. Hans: 'Voor mij is een geordend archief een vanzelfsprekendheid. Daar lag dus niet meer de grote uitdaging die Lodewijk wel had. In de periode van Lodewijk gold: het KDC was voor katholieken en door katholieken. De opdracht die ik van het College van Bestuur van de Radboud Universiteit kreeg, was: zet de informatie die we voorbereid en ontsloten hebben, voor een breder publiek neer en verbind die met thema's die ook voor niet-katholieken interessant zijn. De tijd is rijp om vergelijkingen te trekken.'

Van beheren naar accelereren

'Mijn rol als directeur', zegt Hans, 'is mensen aanmoedigen en het totaaloverzicht houden. Ik schrijf niet voor wat iedereen moet doen, maar vraag de medewerkers om mee te denken. Dat betekent dat de basis op orde moet zijn, dat de digitale infrastructuur goed moet werken en dat ik keuzes maak in de zaken waar we tijd aan besteden.'

'Er is een soort engagement dat je als historicus hebt, bijna therapeutisch zou ik haast willen zeggen.'

'Ik had een andere rol', zegt Lodewijk, 'ik heb de periode van de opbouw meegemaakt. Toen ik zelf in 2005 hoofd van het KDC werd, was het KDC net aan opheffing ontsnapt. Dus mijn opdracht was niet: breng het KDC voor het voetlicht. Mijn opdracht was vooral: zorg dat je niet boven het maaiveld uitsteekt. Laat vooral niet merken dat je bestaat ('Is niet gelukt', zegt Hans lachend) en wacht tot het tij keert. Wij hebben toen bij het College van Bestuur heel veel steun gehad van Jef van de Riet. Jan Roes was plotseling overleden, voor mij was het toen vooral belangrijk dat alles op de rails bleef.'

Turbulente tijden

Lodewijk: 'In mijn directeursperiode viel het KDC rechtstreeks onder Jef van de Riet. Het was een behoorlijk turbulente tijd, waarbij we erg op elkaar aangewezen waren en dat heeft mijn geschiedenis met het KDC gestempeld. Er heerste een onderstroom van onzekerheid over de toekomst. De zorg was in zoverre beperkt, dat je tien kilometer archief niet zomaar ergens kwijt raakt, zeker omdat tweederde van het archief niet eens van het KDC is, maar van de archiefvormers. Dan zou je met al die eigenaren afzonderlijk moeten onderhandelen. Ik maakte me vooral zorgen om het personeel.' Die zorg is nu niet meer nodig. Het College van Bestuur is nu een sterke steunpilaar van het KDC, net als de UB. Hans: 'Het verschil is, denk ik, als ik het even vertaal, dat Lodewijk in de situatie verkeerde waarin het KDC afgeremd werd en aan mij is gevraagd om te schakelen, ik mag accelereren.'

'Je hebt vlees en bloed nodig, papier en inkt. Je moet mensen in contact brengen met het verleden.'

Historische sensatie

Lodewijk: 'De grootste uitdaging blijft: hoe krijg je mensen geïnteresseerd in archieven? Het is moeilijk om mensen ervan te overtuigen dat er echt iets leuks in die kilometers oud papier zit. Hoe vertaal je dit naar de klanten, je publiek? Zowel naar onderzoekers en studenten, als naar amateurhistorici?

Als je een tentoonstelling over een bepaald onderwerp inricht, zie je dat er opeens mensen op afkomen: O, hebben jullie dat.' Hans: 'Een digitale presentatie kan dat niet vervangen. Mensen worden niet gelijk enthousiast van wat ze op een scherm zien. Dat komt pas als je ze meeneemt naar een archief en ze een doos laat opendoen waar ze brieven in vinden.' Lodewijk: 'Ja, de historische sensatie.' Hans: 'Je hebt vlees en bloed nodig, papier en inkt. Je moet mensen in contact brengen met de overblijfselen van het verleden.'

Het KDC wil zoveel mogelijk mensen kennis laten maken met het materiaal in de studiezaal. Hans: 'Tot onze grote vreugde stijgt het aantal bezoekers de laatste jaren. Wat veel sterker groeit, is het aantal digitale gebruikers, dat is prima, maar niet het einddoel.' Veertig procent van de bezoekers zijn professionals, veertig procent bestaat uit studenten die voor hun studie een opdracht moeten doen, en twintig procent bezoekt het KDC om een persoonlijke reden, soms met een heel grote professionaliteit.'

Collegialiteit en sfeer

Wat gebleven is, is de collegialiteit. Elke twee weken vergadert de staf op maandagochtend: twee archivariissen, een collectiespecialist en de directeur. Beslissingen nemen ze gezamenlijk. Hans ervaart een heel prettige sfeer bij het KDC met ongeveer vijfenvijftig medewerkers en vrijwilligers. Hans: 'Er is interesse in elkaars werk, maar mensen zijn ook persoonlijk in elkaar geïnteresseerd. Het KDC heeft op de universiteit de grootste dichtheid van mensen die enige begeleiding bij hun werk nodig hebben. Dat kan hier, dat

doen we graag. Bijna iedereen ervaart dat als weldadig en dat is eigenlijk vanaf het begin zo geweest. Voor mij is deze openheid en verscheidenheid een van de aantrekkelijke kanten van het werk.'

'Er is interesse in elkaars werk, maar mensen zijn ook persoonlijk in elkaar geïnteresseerd.'

Hans probeert mensen geregeld aan te moedigen om soms een klein risico te nemen, om iets meer te durven dan ze van nature gewend zijn. Want juist dat maakt mensen uiteindelijk trots op hun werk. Eens per maand wordt er gezamenlijk koffie gedronken, dan trakteert het KDC op taart en vieren ze de verjaardagen van die maand. Aandacht voor de afronding van een project vindt Hans ook belangrijk. 'Met de collega's die jarenlang bijgedragen hebben aan een publicatie zijn we in Huize Heyendaal gaan eten toen het boek uit was. Dat onderstreept dat je veel met een gezamenlijke inspanning kan bereiken en dat geeft echt voldoening.'

Kansen

'Ik zie heel veel kansen', zegt Hans met zijn aanstekelijke enthousiasme. 'Afgelopen week hebben we besproken of we onderdelen van onze activiteiten kunnen financieren met behulp van crowd funding. We proberen dat toe te passen op archieven die in Indonesië liggen. Indonesië, waar in het verleden Nederlandse katholieken werkzaam waren in scholen, kerken, ziekenhuizen, opleidingsinstituten, internaten en weeshuizen. →

'Het katholieke volksdeel heeft eenheid en verscheidenheid. Dat maakt het tot een heel aantrekkelijk onderzoeksdomein.'

16 Daar zit dus een groot stuk gemeenschappelijke geschiedenis. Indonesië is een land met een heel andere cultuur en achtergrond, dat met andere ogen naar ons kijkt. Mensen voelen verbondenheid met hun identiteit en hun achtergrond, die mede gevormd is door Nederlandse katholieken. Het zou mooi zijn als we mensen mee zouden krijgen, die iets kunnen vertellen over foto's en archiefmateriaal uit Indonesië. Daar ligt een geweldige kans.' Lodewijk: 'Dit thema "globalisering" was er al voordat het woord uitgevonden werd, het christendom, de godsdiensten, zijn niet voor niets wereldgodsdiensten.'

Wandelend orakel

Lodewijk werkte achtendertig jaar bij het KDC, tot aan zijn pensioen. De ene dag was hij directeur en de volgende dag werd hij vrijwilliger. Lodewijk: 'Ik wist van te voren van mezelf: ik ga met pensioen, daarna word ik vrijwilliger en bemoei ik me nergens meer mee. Ik vind dat ik dat ook niet behoort te doen. Ik denk dat ik van alle medewerkers de meeste knowhow heb, ten eerste omdat ik hier al veertig jaar werk en ten tweede omdat ik een katholieke opvoeding heb gehad. Dus ik loop hier echt rond als een wandelend orakel, maar ik bemoei me niet met het beleid.'

Hans: 'In het begin dacht ik: Hoe zal dat gaan? Als je voorganger hier rondloopt die zich zo met het KDC heeft geïdentificeerd... Het gaat ontzettend harmonieus. Lodewijk, knap dat je deze plek een tijd lang hebt ingenomen en die daarna weer beschikbaar hebt gesteld, als een soort 'doorgeefcadeau'. Dat gaat uitstekend, dat is erg fijn.' Het grote voordeel is dat Hans bijna dagelijks van Lodewijks knowhow gebruik maakt. Hans: 'Als

ik op zoek ben naar een goede spreker, ga ik bij Lodewijk te rade. Als ik de structuur van ons digitale systeem wil aanpassen, wil ik vooraf weten waarom het op deze manier georganiseerd is, ook dat kan ik makkelijk bij Lodewijk checken.'

'Ik vind het mooi om te zien dat hij zo veel plezier heeft in een tent die ik heb helpen opbouwen.'

Maatschappelijke invloed

Lodewijk: 'De enige vraag die ik Hans zou willen stellen is: Heb je het naar je zin bij het KDC? - maar ik weet het antwoord al. Ik vind het mooi om te zien dat hij zo veel plezier heeft in een tent die ik heb helpen opbouwen.' Bevestigend knikkend bedenkt Hans een vraag voor Lodewijk: 'Was er in de late jaren zestig een verwachting dat het KDC ook een rol zou spelen in de vernieuwing van de katholieke gemeenschap, toen de discussies speelden over het afschaffen van het celibaat, de invloed van leken en het pastorale concilie?'

Lodewijk moet even nadenken, dan zegt hij: 'Laten we het zo zeggen: het KDC stond er wel voor open.' Hans: 'Ik heb daar in de eigen archieven wel over gelezen. Kerkhistoricus en founding father Jan van Laarhoven schreef daarover. Soms kunnen historici bij discussies een belangrijke rol spelen. Zij kunnen lijnen doortrekken en een soort relativerende invloed hebben op een tegenstelling die als absoluut wordt ervaren.' Lodewijk: 'Nou, die

taak heeft het KDC wel degelijk gehad. Jan Roes heeft veel gedaan aan het verzachten van oud zeer. Hij maakte aan die generatie duidelijk dat al die mensen die naar de missie gingen, dat niet alleen maar met zakelijke overwegingen deden, maar ook uit idealisme. Ook vertelde Jan Roes een keer dat een bisdom hem gevraagd had om een lezing te houden over de emancipatie van de arbeiders in de kerk. Waarop hij gezegd had: "Ja, dat is goed. Dan ga ik het ook even hebben over de emancipatie van de vrouw in de katholieke kerk." En toen hoefde het niet meer. Dus er was wel degelijk een soort engagement dat je als historicus hebt, bijna therapeutisch zou ik haast willen zeggen. Een KDC-publicatie uit 1996 heeft écht therapeutisch gewerkt. Het boek *Memoriale: Katholiek Leven in Nederland in de Twintigste Eeuw* van Jan Roes en Herman Pijfers legde aan de katholieke gemeenschap uit wat er in die periode allemaal was veranderd en waarom. Dat boek heeft een paar weken in de top tien gestaan. Je hoort nog wel eens dat mensen daar naar verwijzen met de woorden "Toen werd mij pas duidelijk dat...".'

Toekomst KDC

Hans: 'Ik zie de toekomst net zo zonnig in als het weer vandaag buiten is. Er zijn wel wolken, dat weet ik, maar ik zie het heel positief in. Dat komt doordat ik veel dragende kracht voel, bij de bestuurders van de universiteit, hier bij de UB, onder onderzoekers en bij zuster- en partnerinstellingen. Ik proef dat er een positieve sfeer is onder elkaar: nieuwe dingen ontdekken en nieuwe verbanden leggen; het is een goede tijd.' Hans sluit het gesprek af met de woorden: 'Ik krijg door dit interview wel extra waardering voor mijn voorgangers!' ¶

Ellen Brok

Gegrepen door bijzondere foto's

Tekst: Afra de Mars, Pieter Sleutels | **Foto's:** Collectie KDC

Toen Ellen Brok in 1982 de opdracht kreeg om als student-assistent een publicatielijst op te stellen van de Nijmeegse hoogleraar F.J.J. Buytendijk (1887-1974) zette ze haar eerste stappen in het KDC. Al snel werd haar gevraagd medewerker te worden en een inventarisatie te maken van het archief van de prestigieuze katholieke familie Alberdingk Thijm. Ze werd toen al gegrepen door de bijzondere foto's die het 19e-eeuwse archief bevatte: een voorbode van haar latere functie als collectiespecialist Beeld & Geluid?

Brok beschrijft de diversiteit van de audiovisuele documentatie, bestaande uit onder andere foto's, videobanden, glasnegatieven en filmstrookjes.

Dit materiaal werd ondergebracht in een aparte afdeling, waarvoor zij in 1998 verantwoordelijk werd. Ze herinnert zich hoe het doorzoeken van de fotocollectie in eerste instantie in zijn werk ging: via trefwoorden in een computersysteem kon men zoeken naar relevante foto's, die waren opgeslagen op beeldplaten. In de loop der jaren werden alle collecties gedigitaliseerd en online raadpleegbaar gemaakt. Hierdoor kreeg zij te maken met complexe kwesties rondom het auteursrecht, dat uiteindelijk kon worden gewaarborgd, want voor KDC, fotografen en onderzoekers was - en is - het uiteraard van groot belang dat de collecties online toegankelijk blijven.

Door de jaren heen heeft Brok aan allerlei projecten gewerkt. Ze denkt met genoegen terug aan het verwerven van de collectie devotieprenten van de familie Schouten-Van Luitelaar, waarover ze ook een tentoonstelling heeft opgezet, getiteld 'In Stille Aanbidding'. Een ander hoogtepunt was het digitaliseren van de ontwerpprenten van kunstenaar Piet Gerrits (1878-1957). In 2004 kreeg ze vanuit Utrecht de vraag of er ontwerptekeningen waren van het standbeeld van Hugo Wstinc, vlakbij de Dom. Dit beeld droeg de titel 'lezende monnik', maar door de vondst van een foto in het archief van de Edelsmidse Brom bleek dat de kanunnik oorspronkelijk schrijfgerei had vastgehouden, dat door vandalen was verwijderd. Op basis van de foto werd het beeld gereconstrueerd.

Haar laatste project, het voeren van de beeldredactie voor het boek *Aan plaatsen gehecht: katholieke herinneringscultuur in Nederland* (2012), ziet ze als een culminatie van alle vaardigheden die ze gedurende haar tijd bij het KDC heeft vergaard. Op deze tijd kijkt ze, vol lof over haar collega's, met plezier terug.

Ellen werd in 2014 opgevolgd door Vefie Poels. ¶

Ellen Brok op haar kántoor (2001)

Erfgoed delen, *geschiedenis v*

verrijken...

In 1855 vertrokken zeven Nederlandse Ursulinen per boot naar Nederlands-Oost Indië waar hun orde meer dan een eeuw in het onderwijs werkzaam zou zijn. De hutkoffer van deze missionarissen staat in Nederland. Indonesische Ursulinen hebben een replica laten maken. Die staat prominent in de hal van een door Nederlandse missiezusters gestichte school in Jakarta.

Tekst: Marit Monteiro | **Foto's:** Maaïke Derksen

Originele hutkoffer van de Ursulinen |
Bron: Erfgoedcentrum Nederlands Kloosterleven

Koffer en replica getuigen van een gedeeld verleden aan beide zijden van de oceaan. Ze staan ook symbool voor de intentie om erfgoed van dat verleden daadwerkelijk met elkaar te delen.

In 2011, 2013 en 2015 bezocht promovendus Maaïke Derksen Java op zoek naar sporen van het Nederlands missieverleden.

Missiegeschiedenis is van meet af aan een zwaartepunt van de KDC-collecties geweest, variërend van publicaties over missiecongregaties, interviews met missionarissen, coördinatie van activiteiten en bronnen over scholen, kerken en internaten. →

Door contacten in Indonesië wordt geleidelijk duidelijk dat veel missiecollecties eigenlijk incompleet zijn. Anders gezegd: toen Nederland zich terugtrok uit Indonesië is veel archiefmateriaal, waaronder ook veel foto's, daar achtergebleven. Niet alleen in 'ons geheugen' is er daardoor sprake van 'gaten', datzelfde geldt ook voor het collectieve geheugen van de katholieke gemeenschap in Indonesië. Want veel archiefmateriaal over onderwijs- en zorginstellingen, over kerkelijke organisaties, parochies, drukkerijen, etcetera ligt in Nederland, onder andere in het KDC.

Er is een zekere urgentie om deze bronnen veilig te stellen omdat de bestaande contacten van katholieke organisaties, met name orden en congregaties die in beide landen actief zijn, door sterfgevallen snel verdwijnen. Omdat het Nederlands een steeds minder courante taal in Indonesië is, bestaat het risico dat Nederlandstalige archivalia verloren gaan.

Samen met Indonesische partners willen onderzoekers van de Radboud Universiteit (onderdelen van) Nederlands-Indonesische missiecollecties digitaliseren, met elkaar koppelen en daadwerkelijk voor onderzoek met elkaar delen. Daartoe wordt in de zomer van 2019 een kleine expeditie naar Java uitgerust om potentiële partners in het archiefwezen, universiteiten en kerken over dit project te polsen, collecties te bezoeken en dit plan gezamenlijk verder vorm te geven.

Niet alleen in 'ons geheugen' is er sprake van 'gaten', dat geldt ook voor het collectieve geheugen van de katholieke gemeenschap in Indonesië.

Doel is een digitale collectie opbouwen die van beide kanten gevuld en gebruikt kan worden door onderzoekers, zodat het gezamenlijke erfgoed gedeeld en voor onderzoek gebruikt gaat worden.

Het KDC is een van de instellingen in Nederland die deze digitale collectie beschikbaar zal stellen en zich daarmee sterk wil maken voor delen van erfgoed en verrijken van de geschiedenis van de katholieke gemeenschap. ¶

20

Aan beide zijden is er behoefte aan uitwisseling van informatie en materiaal. Verkennen wat precies voor wie van waarde is, en hoe dat digitaal met elkaar gedeeld kan worden, is inzet van dit project.

Aan beide zijden is er behoefte aan uitwisseling van informatie en materiaal.

Promovendus Maaïke Derksen bezoekt de Franciscanessen in Semarang (Java).

Losse archivalia in het klooster van de Franciscanessen op Java.

Help ons mee om gedeeld erfgoed te redden!

Om een Nederlandse kwartiermaker een maand in Indonesië te laten verblijven, een scanapparaat aan te schaffen, collecties veilig te stellen en de volgende stappen voor te bereiden is een bedrag van € 10.000 nodig.

De Stichting Vrienden van het KDC beveelt dit veelbelovende project graag bij de donateurs aan.

Chris Dols

Een globaliserende wereld waarin religie er toe doet

Verhalen uit het KDC

Tekst: Polle Boot

Chris Dols, tegenwoordig archivaris bij het Erfgoedcentrum Nederlands Kloosterleven (ENK), is in 2005-2006 als tweedejaarsstudent het KDC binnengewandeld om ‘op de bonnefooi’ dossiers aan te vragen voor het vak ‘Geschiedenis van het Nederlands Katholicisme’. Hij was er vervolgens kind aan huis. Na een eerste ‘archiefliefde’ voor de paperassen van Sobriëtas, de katholieke drankbestrijdingsbeweging, volgden onder meer nog een stage, master- en promotieonderzoek.

Gevraagd naar wat het móóiste archief was om te bestuderen, komt bij Dols onmiddellijk dat van het Pastoraal Instituut van de Nederlandse Kerkprovincie (PINK) bovendien. Als vanzelf volgt een anekdote over de verwerving van dit archief door het KDC. De oud-directeur van het PINK, de bepaald niet bescheiden minderbroeder Walter Goddijn, heeft vermoedelijk bewust de papieren het KDC ingebracht om zich van de interesse van latere geschiedkundigen te verzekeren.

Nadat een eerste brief van hem aan het KDC enigszins lauw werd ontvangen, gooide hij het in een tweede brief over een andere boeg: ‘Luister, als je het nu niet binnen een week komt ophalen, gaat het naar Jan Jacobs [destijds hoogleraar Kerkgeschiedenis in Tilburg].’ Er volgde onmiddellijk een antwoord uit Nijmegen dat het busje al geregeld was. ‘Dat zijn van die bijzondere archiefsprokkels, dat is gewoon geweldig om te zien!’

Voor Dols heeft het KDC – liefst in samenwerking met zijn eigen werkgever, het ENK – een duidelijke taak in de samenleving: ‘Samen bouwen aan nieuw onderzoek en de grondstoffen daarvan, en aan antwoorden op de vraag hoe je religieus erfgoed relevant kunt maken en ook kunt houden voor een maatschappij in verandering.’ Over dat laatste meent Dols: ‘Het is zorgwekkend dat met name jongeren steeds minder weten van religie in een globaliserende wereld waarin religie er zeer toe doet – en dat is denk ik wel waar dit soort instituten een rol van betekenis kunnen en misschien wel moeten spelen.’

De samenwerking tussen de verschillende instituten mag volgens Dols nog veel hechter worden dan hij al is, ook internationaal. In ieder geval: ‘Ik denk niet dat ik hier snel niet meer kom.’ ¶

Maarten van den Bos

Belangstelling voor jouw onderzoek

Tekst: Jenna The

Maarten van den Bos maakte voornamelijk gebruik van het KDC tijdens het onderzoek voor zijn boek over de geschiedenis van vredesbeweging Pax Christi (*Mensen van goede wil*, 2014). Archieven waren voor hem echter geen onbekendheid, want tijdens zijn studie Geschiedenis in Nijmegen en Amsterdam en daaropvolgend zijn promotie-onderzoek dat zich richtte op verzuiling in katholiek Nederland in de jaren zestig en zeventig, was hij ook al veelvuldig in verschillende archieven te vinden. Toch neemt het KDC bij hem een speciale plek in. Van den Bos: ‘Het is voor elke onderzoeker een enorm voorrecht om van de KDC-collectie gebruik te mogen maken.’ Hij noemt het ‘een unieke plek’ omdat je niet alleen goed wordt geholpen, maar omdat de archivariissen ook belangstelling tonen voor jouw onderzoek. Naast betrokkenheid heerst er ook een groot vertrouwen tegenover de onderzoekers. Er werd niet over je schouder meegekeken, maar er werd op vertrouwd dat je serieus met de archiefstukken omging. Dit zorgde voor een ‘hele open, prettige samenwerking en sfeer’.

Voor zijn onderzoek naar Pax Christi raadpleegde Van den Bos in het KDC een archief van zo’n tachtig meter. Hij

onderzocht hier wat er in de Pax Christi-organisatie gebeurde in de periode van ontzuiling, waarbij de verstrengeling van katholicisme en politiek zijn bijzondere aandacht had. Deze verhouding tussen politiek en religie is iets wat hem nog steeds bezighoudt, gezien zijn huidige functie van secretaris van de Banning Vereniging, een platform voor discussie over religie en politiek in de moderne samenleving. Toch geeft hij aan dat zijn onderzoek naar Pax Christi geen rol heeft gespeeld in zijn verdere loopbaan. Hij is geen ‘loopbaantype’, naar hij zegt. Het gaat hem er meer om dat zijn onderzoek meerwaarde en nut heeft; dat mensen er baat bij hebben. ‘Dat maakt onderzoek waardevol. Of het dan een positieve of minder positieve bijdrage levert aan mijn loopbaanontwikkeling is niet zo belangrijk.’ Van den Bos spoort ieder die in geschiedenis is geïnteresseerd aan om een kijkje te nemen bij het KDC, want ‘geschiedenis is niet te begrijpen voor je besef hebt van wat kerk en religie in de samenleving betekend hebben.’ ¶

Wie in de archiefcollecties van het KDC duikt, komt alle mogelijke verhalen op het spoor die vertellen over het katholieke verleden van Nederland. Maar ook een gesprek met de oudste medewerker van het KDC, Dory Pauwels, blijkt een interessant inkijkje te geven in de geschiedenis.

Dory Pauwels

‘Ik heb bij het KDC mijn blik verwijd’

Tekst: Marieke Smulders | Foto's: Jeffry Huntjens

In een gezellige flat, voorzien van zonnig balkon met uitzicht op het water, woont Dory Pauwels-Hermsen (87). Eens per week, iedere woensdag, brengt de taxi haar naar het KDC waar ze de hele ochtend werkzaamheden voor de bibliotheekafdeling verricht. Met haar 87 jaar is Dory de oudste medewerker. Ze is tevens een van de langst op het KDC werkzame collega's. In 1979, toen het centrum zijn tiende verjaardag vierde, kwam ze op sollicitatiegesprek bij directeur Jan Roes en bibliothecaris André Maes. 'Ze brachten me een stapel papieren en die moest ik zo snel mogelijk netjes ordenen en invoegen in een knipselcollectie. In een mum van tijd had ik dat voor elkaar. Jan Roes kwam weer binnen en ik zag hem fluisteren met André Maes, die vervolgens knikte. Toen wist ik genoeg, ik was aangenomen!' Dat Doortje Hermsen ooit nog een opleiding zou volgen en een baan zou krijgen aan een documentatiecentrum

aan de universiteit, leek tijdens haar jeugd jaren onwaarschijnlijk. Ze werd geboren in 1931 als tweede kind in een katholiek gezin in Nijmegen. Van de in totaal negen kinderen die ter wereld kwamen, bleven er zeven in leven. Het was crisistijd en Dory's moeder kwam na de geboorte van de jongste alleen voor de opvoeding van haar zeven kinderen te staan. Dat deed ze met bewonderenswaardige liefde en standvastigheid. Als oudste meisje kreeg Dory vanzelfsprekend de rol van rechterhand van haar moeder, met wie ze de zorg voor het huishouden en haar vijf broers en jongere zusje deelde. 'Ik kan me niet herinneren dat ik ooit echt kind ben geweest.'

Oorlogsgeweld

'Mijn broers werden door mijn moeder allemaal gestimuleerd om door te leren, zij hebben allemaal de ambachtsschool bezocht en daar uiteindelijk goede banen aan over gehou-

den. Voor mij als meisje was dat anders. Ik vond het heerlijk om naar school te gaan, maar na de lagere school zou ik thuisblijven om mama te helpen. De zuster bij wie ik op school zat heeft me toen gevraagd wat ik ervan vond dat ik nooit meer op school zou komen. Ik zei: dat vind ik verschrikkelijk! De zuster heeft toen voor me geregeld dat ik toch naar de ulo kon.' Maar een jaar later – het was 1944 – maakte het oorlogsgeweld rond Nijmegen alsnog een einde aan Dory's schoolcarrière. Hoewel Nijmegen in september 1944 was bevrijd, betekende dat niet dat de stad veilig was. De Duitsers namen de stad vanuit de Betuwe geregeld onder vuur. Op 2 oktober 1944 troffen Duitse bommen een kapokfabriek in de wijk Bottendaal. Onder de fabriek bevond zich een schuilkelder, waar ongeveer 150 mensen hun toevlucht hadden gezocht. Onder hen waren de opa en oma van Dory, twee ooms en tantes en zestien neefjes en nichtjes.

Geen van hen overleefde de bom-inslag. In één keer was Dory's moeder 21 familieleden kwijt. Door die grote emotionele klap werd de intensieve zorg voor haar gezin haar te veel. 'Zuster Theodoor, een dominicanes van Huize Bethlehem aan de Anthoniusplaats in Nijmegen waar onze familie vlakbij woonde, bekommerde zich om moeder en zorgde ervoor dat ze even op kon laden. Ze is toen zes weken naar een tehuis in Hilversum gegaan [van de zusters Augustinessen, red.] voor vermoeide moeders. Daar is ze enorm tot rust gekomen door veel in haar eentje te wandelen in de natuur. "De bossen hebben mij genezen", zei ze later altijd.'

Studeren

Voor de dertienjarige Dory betekende het dat alle zorg voor het gezin in die weken op haar neer kwam. Ook in de jaren daarna bleef ze haar moeder alle hulp bieden die ze kon. Een verdere studie leek verder weg dan ooit. Ze legde zich daar voorlopig bij neer, maar nam zichzelf voor om zodra ze daartoe in staat was, verder te gaan studeren en zich te ontwikkelen. 'Ik hoorde vaker iemand bij ons in de buurt piano spelen. Daar genoot ik zo van! En ik nam me voor: dat ga ik later ook doen!' Eenmaal volwassen trouwde Dory en kreeg twee kinderen. Toen zij naar het voortgezet onderwijs gingen, greep Dory haar kans. 'Ik heb me ingeschreven voor een opleiding bij het instituut Schoevers. Ik vond het heerlijk! Ik slaagde met vlag en wimpel.' Dory nam ook pianoles en schafte een piano aan. 'Zeven jaar lang heb ik pianoles gehad, dat had ik mezelf beloofd en dat heb ik dus ook gedaan!' Dankzij een vriendin die administratief werk verrichtte voor een clubhuis van de gemeente vond Dory een baan.

Zeven jaar lang bleef ze hier aan de slag, maar toen kwam er een einde aan het werk en moest ze uitzien naar een andere betrekking. Dat bleek nog niet zo gemakkelijk. Maar tijdens een verjaardagsfeestje in de familie raakte ze aan de praat met de bovenbuurvrouw van haar moeder, die op het KDC bleek te werken. 'Toen zij hoorde dat ik op zoek was naar een nieuwe baan, zei ze: ik ga naar Jan Roes en vraag of hij werk voor je heeft. En zo mocht ik op gesprek komen.'

Het was eind jaren zeventig en het KDC werd nog steeds overspoeld met materiaal dat afkomstig was uit opgeheven kloosters en andere

katholieke instanties. Dory maakte zich nuttig met het bijhouden en opruimen van mappen, het opschonen van abonnementen, het bijhouden van knipsels en het uitzoeken van boeken die uit de verschillende kloosterbibliotheken afkomstig waren. 'De boeken werden eerst opgeslagen in de kelder. Daarna laadden we ze op een karretje en reden ermee naar boven om daar te bekijken of we ze al hadden. En als de geschonken boeken mooier waren dan de exemplaren die we al hadden, dan ruilden we ze om.' Dory voelde zich als een vis in het water op het KDC. De sfeer was gemoedelijk en directeur Jan Roes was zeer gezien bij zijn personeel. 'Je kon altijd bij hem terecht en hij had altijd belangstelling voor ons. Ondanks al zijn kennis was hij een fijne, eenvoudige man.'

'Het KDC is toch één grote familie!'

Toen de computers hun intrede deden in het KDC was dat een omslag. Maar Dory wilde alles leren wat er te leren viel. 'Ik heb bij het KDC echt mijn blik verwijd. Als er iets nieuws op mijn pad kwam, spitste ik mijn oren!' Het omgaan met de computer leerde Dory niet op een cursus, maar van haar collega's. 'André Maes wilde het mij wel voordoen, maar dat ging zo snel, en ik zat niet zelf achter de knoppen. Dat werkte niet. Maar ik heb het toen al doende geleerd, dankzij mijn collega's. Die kwamen dan geduldig bij me zitten en zo kon ik van alles uitproberen. Zo heb ik het geleerd.'

Zuster Louise

De KDC-medewerkers zaten met z'n allen in één kantoorruimte. Onder hen waren heel wat kloosterlingen. 'Zij hadden al een loopbaan achter de rug, vaak in de missie in Indonesië. Terug in Nederland zochten ze een bezigheid die ook de goedkeuring van de orde of congregatie kon wegdragen. Met werk op het KDC konden ze wel aankomen bij hun overste.' Dory bewaart goede herinneringen aan haar religieuze-collega's, vooral aan zuster Louise Jansen, met wie zich een 'hele mooie vriendschap' ontwikkelde. Toen Louise ziek werd en niet meer op het KDC werkte, belden de twee collega's elkaar iedere zondag om even bij te praten. En Dory zocht haar zieke vriendin op in Alverna. Niet alleen met zuster Louise, maar met meerdere collega's had ze een goede band.

De sfeer in het KDC was altijd heel goed. En dat is nog steeds zo, vindt Dory. 'Het KDC is toch één grote familie!' Ook al is Dory nu 87 en werkt ze nog maar enkele uurtjes als vrijwilligster, ze zou het werk niet willen missen. 'Het KDC is mijn uitje! Ik vind hier zo veel sympathie. Ik kan hier mijn ei kwijt, het is mijn therapie!' Wat ze haar jongere collega's, maar ook haar kleinkinderen wil meegeven: 'Hoe je ondanks een moeilijke situatie waarin je je bevindt, toch geloof moet houden in de toekomst. En dat je er daarbij niet alleen voorstaat. Er is altijd iemand die naar je luistert. Als je het niet meer weet, heb vertrouwen en leg het bij Hem neer.' ¶

Dory Pouwels en haar collega's Hans Spaans en Marcel Hofmans

Column

Wiek

manufacturenaak in Dokkum die overging van vader op zoon. Na de Tweede Wereldoorlog begon de vijfde generatie Demes daarnaast met de fabricage van vlaggen. Johan Demes doopte zijn bedrijf DVC – Deo Volente Celcius (met Gods wil immer hoger) en legde daarmee de basis voor de huidige, internationaal befaamde vlaggenfabriek onder dezelfde afkorting: Dokkumer Vlaggen Centrale (Met dank aan de website van de DVC).

In een goed katholiek Dokkumer middenstandsgezin werd uiteraard *Ons Noorden* gelezen, en in dit geval misschien zelfs bewaard, vijftig jaar, van 1914 tot 1964. Maar het kan natuurlijk

Deo Volente Celcius

Deze foto is gemaakt in Dokkum en het is mooi weer. Dat is maar goed ook, want tegen de achtergrond van de Dokkumer markt en Hotel de Beurs liggen hier open en bloot op straat 159 leggers van het katholieke dagblad *Ons Noorden*. Het dagblad heeft bestaan van 1914 tot 1964, en wat wij hier op de foto zien is ALLES! Vijftig jaargangen, ingebonden in 159 banden.

Tekst: Lodewijk Winkeler

De foto is niet gedateerd, maar moet veertig tot vijftig jaar geleden gemaakt zijn, in de beginjaren van het KDC. Wel weten we wie deze banden aan de straat heeft gezet: ene J. Demes. Demes? Bij mijn Dokkumer lezers gaan nu alle bellen rinkelen. Demes is een náám in Dokkum. En dan stuiten wij op een stukje zeer katholieke geschiedenis. Joannes Demes was een 'lapkepoep', een textielhandelaar uit Westfalen – net als de voorvaders Brenninkmeijer, Vroom, Dreesmann, Kreymborg, Lampe, en ja, net als mijn overgrootvader. Joannes Demes begon in 1798 een

ook zijn dat J. Demes de banden heeft gereed van de opruimwoede van de plaatselijke bibliotheek. Hoe het ook zij, langs deze weg is *Ons Noorden* indertijd aan de collectie van het KDC toegevoegd. 159 leggers aan de straat: het plaatje past perfect in het welhaast mythische scheppingsverhaal van het KDC, dat ruimschoots is gelardeerd met vochtige archiefkelders, stoffige rommelzolders, aanstormende vuilniswagens, een tot zijn assen beladen Deux Chevaux en tot het plafond volgestouwde KDC-magazijnen. Deo Volente Celcius: het zou een mooi motto geweest zijn voor de viering van vijftig jaar KDC. Maar het is al bezet. ¶

Leo en Theo Salemink

Binnen tien minuten

alles op je bureau

Leo Salemink tijdens een KDC-lezing (2018)

Tekst: Sophie Jager, Jenna The | Foto: Paul Koopmans

De broers Theo en Leo Salemink bewaren beiden warme herinneringen aan het KDC, hoewel ze er om verschillende redenen tijd hebben doorgebracht. Leo (65) heeft tijdens zijn carrière in het onderwijs, waarbij hij onder andere geschiedenisboeken voor het voortgezet onderwijs samenstelde en hielp bij staatsexamens, het KDC vooral gebruikt om in stilte te kunnen werken. Voor het nakijken van de proefwerken en staatsexamens vormde het 'een hele fijne rustige werkplek', mede vanwege de goede sfeer.

Voor Theo (72), werkzaam als onderzoeker, was het KDC vooral handig vanwege de uitgebreide archiefcollectie. Tijdens zijn veertigjarige loopbaan aan de theologische faculteit aan de Universiteit van Utrecht en Tilburg dook hij vaak de archieven van het KDC in, onder meer voor het boek *Een donkere spiegel. Nederlandse katholieken over joden* (2006) dat hij samen met Marcel Poorthuis schreef. Beide broers hebben daarnaast voor hun boek over vier eeuwen boerenleven in de Achterhoek (*Ondankbare grond. Een boerenepos*, 2014) vele KDC-archieven doorgespit.

Het KDC is een 'schatkamer' aan informatie over het katholieke leven.

Theo Salemink

Theo noemt het Nijmeegse centrum dan ook een 'schatkamer' aan informatie over het katholieke leven. Leo voegt hieraan toe dat ook wanneer je onderzoek doet dat niet direct met katholicisme te maken heeft, het KDC uitkomst kan bieden, aangezien vroeger veel politieke en andere organisaties katholiek waren. Behalve over de vele informatie zijn ze ook positief te spreken over de dienstverlening, die volgens Theo 'voortreffelijk' is: 'binnen tien minuten had je alles op je bureau liggen'. Vooral Lenny van Orsouw 'moet genoemd worden'. Ook Leo beaamt dit. 'Ze waren niet alleen bereidwillig, maar hadden er beroepseer in om je alle mogelijke hulp te geven om jouw onderzoek zo efficiënt, snel en diep mogelijk te laten verlopen. En ze denken ook mee. Het is niet zomaar het aanleveren van archiefstukken die je aanvraagt, maar ze zeggen ook "Denk daar eens aan en kijk daar eens naar." Daarnaast waren ze uiterst klantvriendelijk, soms met een kopje thee erbij. We mochten ook, toen we met ons boek bezig waren, een kamer regelmatig gebruiken terwijl dat officieel eigenlijk niet was toegestaan.'

Voor Theo, van huis uit theoloog, was het KDC juist zo belangrijk omdat hij zich door het historisch onderzoek dat hij hier verrichtte steeds meer als historicus kon profileren. Beide broers juichen het toe dat het KDC de laatste jaren meer naar buiten is getreden met symposia en verhalenmiddagen. Zo kunnen zoveel mogelijk mensen kennismaken met het instituut en zijn vele 'schatten'. ¶

Katholieken op het Binnenhof

Een nieuwe geschiedenis van het politieke katholicisme in Nederland vanaf 1795

26

Een van de twee inhoudelijke speerpunten van het KDC is het onderzoek naar politieke vernieuwing. Dit thema begint dicht bij huis in een onderzoeksproject waarbij nieuw zicht ontstaat op de manier waarop katholieken in Nederland toegang tot de macht hebben verworven. Het onderzoek moet uitmonden in een boek, dat in 2022 zal verschijnen.

Tekst: Patrick van Schie, Ron de Jong en Alexander van Kessel | **Foto's:** Louis van Paridon en Collectie KDC / KVP

Een hiaat in de politieke geschiedenis

Historici en politicologen hebben de afgelopen twintig jaar volop belangstelling gehad voor diverse politieke partijen en stromingen die in de Nederlandse politieke geschiedenis vanaf 1870 een rol hebben gespeeld. Dit geldt in het bijzonder voor de antirevolutionairen en socialisten van verschillende schakeringen, maar tevens voor tal van kleine partijen. Sommige van die publicaties raken aan alle aspecten van het politieke 'bedrijf', in andere ligt de nadruk op de ontwikkeling van de organisatie en de ideologie. Dat laatste geldt ook voor de geschiedenis van de partij die tussen 1918 en 1980 in het centrum van de politieke macht stond: de katholieke. Het imposante tweeluik van J.A. Bornewasser over de geschiedenis van de Katholieke Volkspartij liet het optreden van haar vertegenwoordigers in de Staten-Generaal goeddeels onbesproken (*Katholieke Volkspartij 1945-1980*, 1995 en 2002). Toch waren het haar vertegenwoordigers op het Binnenhof die de katholieke partij (tijdens het interbellum de R.K. Staatspartij, daarna de KVP) tot zo'n bepalende factor maakten in de Nederlandse politiek van de twintigste eeuw.

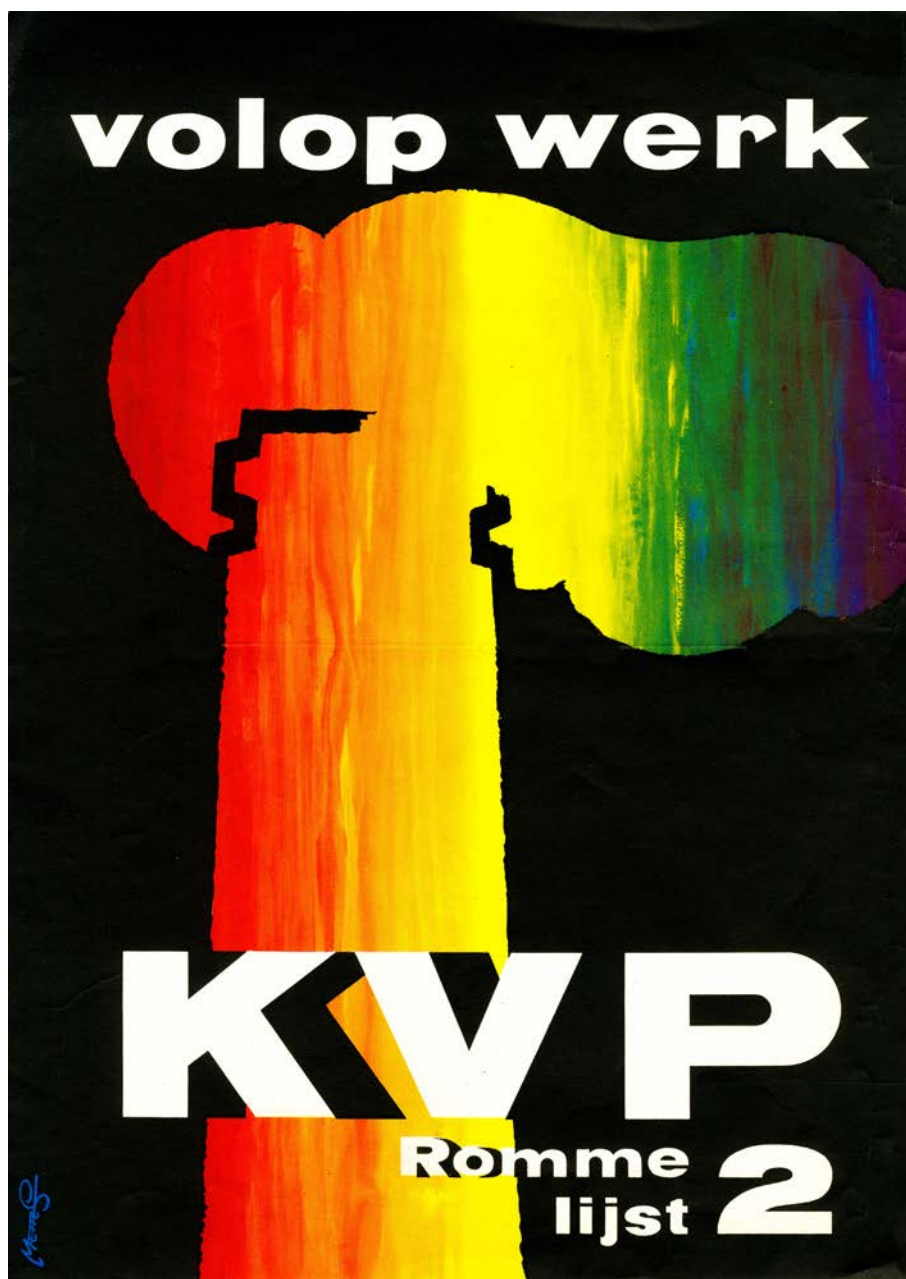
Congres bij gelegenheid van het tweede lustrum van de KVP te Utrecht. Vooraan staan Jo Cals, kardinaal Alfrink, Louis Beel, Herman Witte en A.C. de Bruijn (1956).

Het ontstaan van een katholieke partij was het resultaat van een keuze om politieke eenheid te formeren.

Hoe dit in de praktijk functioneerde kan alleen vastgesteld worden door een systematische beschrijving en analyse van het opereren van katholieke volksvertegenwoordigers op het Binnenhof. Dat is precies wat dit project inhoudt: een handzaam, wetenschappelijk verantwoord en ook voor een breder publiek toegankelijk overzicht over de opkomst, (ogenschijnlijke) dominantie en neergang van het katholicisme als afzonderlijke groepering in de Tweede Kamer. Dit boek neemt het ontstaan van een katholieke partij niet als een vanzelfsprekendheid aan, maar ziet het als het resultaat van een keuze om politieke eenheid in de Kamer te formeren. Dit motief leidde tot een

partijvorm die decennia lang katholieke kiezers voor zich won in concurrentie met andere (katholieke) partijen.

De status van de KVP als doorgaans de grootste fractie (tussen 1918 en 1971 was zij slechts van 1952-1959 niet de grootste) en haar programmatische middenpositie maakten haar onmisbaar voor coalitievorming. Na 1939, toen de uitsluiting van de sociaaldemocraten van regeringsdeelname werd beëindigd, benutten de katholieken hun centrumpositie ten volle. De ene keer regeerde de KVP met links (de PvdA), de andere keer met rechts (de VVD). Het leidde vooral aan de linkerzijde tot ergernis en frustratie.

Affiche voor de Tweede Kamerverkiezing van 12 maart 1959.

Hoe kwam deze politieke machtspositie van de katholieken – die zichzelf tot ver in de twintigste eeuw als een achtergestelde minderheid in eigen land zagen – tot stand? Waarom werd aan het einde van de negentiende eeuw eigenlijk gekozen voor fractie- en partijvorming op basis van het katholieke geloof? Hoe behielden de katholieken decennialang hun riantie positie? Hoe manifesteerde de katholieke machtspositie zich in de hoogtijdagen van het rijke roomse leven? Vanaf het midden van de jaren zestig viel de katholieke zuil uiteen. Als gevolg daarvan werd de positie van de KVP ondergraven. Hoe gingen de katholieke politici daarmee om?

Eenheid in eigen kring was een belangrijk streven.

Eenheidsstreven

Duidelijk is dat eenheid in eigen kring steeds een belangrijk streven was. Hoe slaagde de politieke top erin om de sociaaleconomisch nogal heterogene katholieke achterban, die via de Kamerfracties werd vertegenwoordigd op het Binnenhof, bijeen te houden? Waaruit bestond eigenlijk die zo gekoesterde katholieke eenheid? Wat bond de katholieke politici, anders dan hun gedeelde geloof? Gold dat eenheidsstreven specifieke beleidsterreinen (bijvoorbeeld onderwijs en godsdienstvrijheid), of strekte dat zich naar meer terreinen uit? Wat was anders gezegd de kern waarop er eenheid diende te zijn en waar was verscheidenheid mogelijk (of zelfs wenselijk)? Verschoven de inhoud en de mate van deze wenselijk geachte eenheid in de loop der tijd? Vond er een uitbreiding van de katholieke agenda plaats?

Intervenieerde het kerkelijk gezag (uitgeoefend door de Nederlandse bisschoppen, maar ook door de Heilige Stoel) ook in de activiteiten van de katholieken op het Binnenhof? Hoe werd de katholieke eenheid gezien door andere partijen?

Het zijn vragen die aan de orde komen in de monografie over katholieken op het Binnenhof die wordt voorbereid door de historici Patrick van Schie, Ron de Jong, Alexander van Kessel, Hans de Valk en Jeroen van Zanten. De aandacht van de auteurs richt zich vooral op het optreden van de katholieke Tweede Kamerfractie en dat van haar voorganger, de katholieke Kamerclub. De klemtoon ligt op de wijze waarop de katholieke fractie zich op het Binnenhof manifesteerde als eenheid. Hoe ontwikkelde die eensgezindheid zich? Daarnaast is er ook aandacht voor de vraag hoe de fractie zich verhiel tot de geestverwante bewindslieden en de eigen partijorganisatie.

Katholieke politici moesten vaak 'het onverzoenlijke verzoenen'.

Het streven naar politieke eenheid leverde grote uitdagingen op vanwege de grote verscheidenheid in de sociale en regionale achtergronden en economische posities van de achterban. Leidende katholieke politici moesten dan ook vaak 'het onverzoenlijke verzoenen'. Het hielp dat het streven naar katholieke eenheid *in politicis* tot in de jaren zestig sterk werd gesteund door de kerkelijke autoriteiten. Dat samenspel tussen kerkelijke en politieke leiding was niet zonder succes, gezien de grote mate van politieke orthodoxie onder de katholieke kiezers. Die ondersteuning door en invloed van de clerus op de politieke koers van de KVP zal dan ook in de analyse worden betrokken; evenals – daar waar relevant – de geestverwante pers en maatschappelijke organisaties.

Het fenomeen 'katholieke politiek' had een belangrijke culturele kant, die bij het onderzoek zal worden betrokken. Bestond er een 'katholieke manier van politiek bedrijven' en wat hield deze dan in? Hoe zagen de katholieken dit zelf en hoe zagen anderen het? →

KVP-fractie in de Tweede Kamer (1969)

Hoe waardeerden katholieke politici hun partijpolitieke positie in Nederland? Hoe stelden zij zich op tegenover andere partijen en stromingen? Hoe gingen zij om met het antipapisme van de protestants-christelijke partners of het (vermeende) anti-religieuze karakter van de liberalen en de sociaaldemocraten?

Opzet van het boek

Het boek zal sterk parlementair-historisch van aard zijn. Parlementaire verslagen en stukken van de afgelopen twee eeuwen zullen een omvangrijke maar voorname bron vormen. Het onderzoek zal zich richten op de inbreng bij belangrijke thema's van het moment: kiesrecht, schoolstrijd, sociale kwestie, sociaaleconomische ordening, de rol van godsdienst in de

samenleving en in het staatkundig leven. Welke kwesties waren ideologisch zodanig essentieel dat afwijkend stemgedrag uitgesloten was? En op welke – voor de katholieke zaak blijkbaar minder belangrijke – thema's werden de teugels gevierd?

Het politieke katholicisme in Nederland ontwikkelde zich niet in een isolement. In ons omringende landen, met name in Duitsland en België, bestonden eveneens katholieke partijen, die soms een voorbeeldfunctie vervulden voor de Nederlandse katholieken. De auteurs ambiëren daarom ook in te gaan op relevante transnationale ontwikkelingen en op de positie van de katholieken in de fusiepartij van het CDA na 1977. ¶

Verrijk onze politieke geschiedenis

Voor de nieuwe synthese over de katholieken op het Binnenhof moeten nog veel gegevens verzameld en gecategoriseerd worden. Zo bestaat er behoefte aan een overzicht van de sociale achtergrond van acht generaties katholieke volksvertegenwoordigers en hun belangen, een gedetailleerd trefwoordenoverzicht van de politieke thema's die in de notulen van de katholieke Kamerclub zijn opgenomen en een dataset van het stemgedrag om de ontwikkeling van de stemdiscipline van de katholieke fractie te kunnen analyseren. Deze data komen daarna ook beschikbaar voor andere onderzoekers en versterken zo de collectie van het KDC.

Om dit arbeidsintensieve voorwerk te verrichten is extra menskracht nodig, terwijl ook de auteurs die dit project naast hun reguliere werk uitvoeren zich af en toe vrij moeten spelen. Voor het inhuren van onderzoekassistentie en het toegankelijk maken van de gegevens is in de komende drie jaar een bedrag van € 10.000 nodig. We brengen dit doel graag onder de aandacht van de Vrienden van het KDC in dit jubileumjaar.

Onderonsje tijdens het KVP-congres met Jos Gielen, Marga Klompé, Jan de Quay, Theo Bot en Cor Kleisterlee (1960).

Willem Dings

Grote onderlinge verbondenheid

Verhalen uit het KDC

Willem Dings, Anne-Lies van Dienen (zittend) en Ellen Brok, de hoofden van respectievelijk de afdelingen Archief, Bibliotheek en Beeld en geluid (2002).

Tekst: Daphne Cuppens | **Foto:** Romilda van der Wal

Historicus Willem Dings begon zijn carrière bij het KDC in 1987, waar hij als erkend gewetensbezwaarde en projectmedewerker bijdroeg aan de realisatie van de inventarissen van de schrijver J.A. Alberdingk Thijm en de Roomsch-Katholieke Staatspartij / Katholieke Volkspartij. Hij assisteerde ook professor Hans Bornewasser, die zich in deze periode bezighield met de geschiedschrijving van de KVP. Vier jaar later, in 1991, werd hij archivaris en hoofd van de afdeling Archief, een positie die hij tot zijn vertrek in 2002 heeft vervuld.

In de eerste jaren dat Dings bij het KDC werkte, kwam internet sterk op en kreeg de digitalisering van de collecties steeds meer aandacht. Hij denkt met weemoed terug aan 'de beeldplaat', twee grote schijven met een A- en een B-kant waarop een grote hoeveelheid foto's en andere afbeeldingen waren opgenomen. Het KDC is volgens hem altijd vroeg geweest met automatisering en digitalisering, maar op enig moment kwam het na een periode van voorsprong op achterstand terecht. Een dieptepunt lag voor Dings aan het begin van de huidige eeuw, toen het bestaansrecht van het documentatiecentrum binnen de Radboud Universiteit enige tijd ter discussie werd gesteld - een gebeuren dat nog vers in zijn geheugen ligt.

Goede herinneringen heeft de archivaris aan de verwerving van de *Volkscrant*-archieven in 1997 die plaatsvond onder hoofdredacteur Pieter Broertjes en met de nodige publiciteit gepaard ging. Meestal echter speelden zijn werkzaamheden zich achter de schermen af. Zo heeft hij meerdere malen

werkkamers van overledenen doorgenomen, op zoek naar relevante archivalia – zo ook bij een overleden directeur van verzekeringsmaatschappij Concordia, in nauwe afstemming met zijn weduwe. Pas na vijf bezoeken aan Utrecht konden Dings en zijn collega's in het voorjaar van 1992 het rijke Concordia-archief naar Nijmegen overbrengen. Voor eigen onderzoek heeft hij nog erg veel plezier gehad van de nabijheid van de archieven van de katholieke verkenners en van het archief van de letterkundige en hoofdredacteur J.R. van der Lans.

**'We werkten allemaal
op onze eigen wijze
aan het behoud van
het katholieke erfgoed.'**

Het KDC heeft altijd een speciale plaats ingenomen in het leven van Dings. 'Er was een grote onderlinge verbondenheid tussen de zeer diverse medewerkers: jong, oud, religieus, student, wetenschapper, directeur, langdurig werkloze, secretaresse, erkend gewetensbezwaarde, vrijwilliger.... We werkten allemaal op onze eigen wijze aan het behoud van het katholieke erfgoed. Het was een volstrekt unieke en onvergetelijke tijd.'

Willem Dings werd opgevolgd door Robbie de Klerk (2002-2008) en Ramses Peters (2008-heden). ¶

Aanwinsten

Tekst: Ramses Peters, Marieke Smulders | Foto's: Jeffry Huntjens, Luuk Poels, P.J.M. Kusters

Archief

Een goede graadmeter voor de archieven die in katholiek Nederland nog steeds in omloop zijn, is de aanhoudende groei van de KDC-collecties. Gemiddeld groeien deze met 150 meter per jaar. In de afgelopen maanden hebben wij met name een aantal persoonsarchieven van naam mogen toevoegen aan de collectie.

Antoine Bodar

Eén van de meest markante personen uit katholiek Nederland van de afgelopen dertig jaar is ongetwijfeld Antoine Bodar. A.P.L. Bodar (1944) begint zijn loopbaan in 1965 bij de publieke omroep als programmamaker en presentator. Bodar volgt vele studies: geschiedenis, kunstgeschiedenis, literatuurwetenschap en filosofie. In de jaren tachtig geeft hij gehoor aan de roeping om priester te worden en in 1992 wordt hij tot priester gewijd. Binnen de kerk en de academische wereld bekleedt hij verschillende functies. Zo is hij onder andere bijzonder hoogleeraar voor christendom, cultuur en media aan de Universiteit van Tilburg, plebaan van de Sint Jan in 's-Hertogenbosch en gedelegeerde voor het Bossche bisdom bij de universiteiten. Bodar publiceert met enige regelmaat over Kerk en Christendom, geeft lezingen en treedt op in de media. Ruim honderd chronologisch geordende archiefdozen met correspondentie, artikelen, lezingen en optredens in de media worden op dit moment bewerkt voor historisch onderzoek. Het materiaal heeft met name betrekking op zijn carrière als priester en docent.

Karel Trautwein

Via het RKD-Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis zijn we in het bezit gekomen van enkele stukken van Karel Trautwein. Trautwein (1893-1959) was glazenier, glasschilder en kunstenaar en met name bekend vanwege zijn glas-in-lood-ramen. Tot zijn werk behoort ook het imposante glas-in-lood-raam dat hij in 1940 ontwierp voor het Huis van den Arbeid van het RKVV, dat thans te bewonderen is in de studiezaal van de Nijmeegse Universiteitsbibliotheek. U wellicht welbekend, want de beeltenissen van dit raam zijn in de afgelopen vijftig jaar regelmatig te vinden in KDC-publicaties. Tot het materiaal behoren enkele tekeningen en voorstudies van zijn hand.

Antoine Bodar op de Katholieke Jongeren-dag in Den Bosch (1994)

Jan Leijten

Als beheerder van het erfgoed van de Radboud Universiteit ontvingen wij eind vorig jaar het archief van Jan Leijten. Jan Cornelia Maria Leijten (1926-2014) was van 1969 tot 1991 achtereenvolgens hoogleeraar rechtswetenschap en algemene rechtsleer en buitengewoon hoogleeraar burgerlijk procesrecht. Naast vele wetenschappelijke publicaties heeft hij ook enkele literaire werken op zijn naam staan. Het archief heeft vooral betrekking op zijn wetenschappelijke werk.

Arend van Leeuwen

In ongeveer dezelfde categorie vallen de archivalia van Arend Theodoor van Leeuwen (1918-1993). Van Leeuwen was tussen 1971 en 1985 achtereenvolgens lector en hoogleeraar 'theologie van het maatschappelijk handelen' aan de Katholieke Universiteit Nijmegen. Van huis uit remonstrants werd hij hervormd om uiteindelijk aan de theologische faculteit van een katholieke universiteit als marxistisch theoloog te doceren. De collectie bestaat uit zijn wetenschappelijke werk en is overgedragen door één van zijn studenten, die later bij hem promoveerde: Theo Saleminck.

Piet Fontaine

Dr. P.F.M. Fontaine (1921-2012) was docent geschiedenis aan het Ignatiuscollege in Amsterdam en docent geschiedenisdidactiek aan het Pedagogisch Didactisch Instituut van de Universiteit Utrecht. Hij schreef onder andere lesmateriaal voor Malmberg en een godsdienstcursus over het katholicisme.

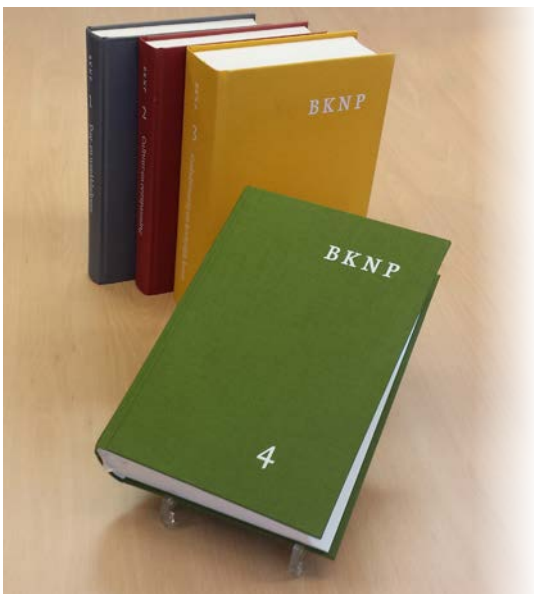
Het overgedragen materiaal bevat onder andere niet uitgegeven essays en correspondentie over uiteenlopende historische onderwerpen.

Thérèse de Vreede

Dit kleine persoonsarchief bevat reisverslagen van de tochten die zuster Thérèse de Vreede maakte naar Santiago de Compostella.

Bibliotheek

Een paar keer per jaar krijgen we per mail of telefoon de vraag: 'Ik heb nog een aantal jaargangen van de *Katholieke Illustratie* op zolder liggen, kan ik het KDC daar nog een plezier mee doen?' Gewoonlijk zeggen we dan: dank u, maar wij zijn reeds voorzien. Afgelopen december was dat echter anders. Toen kregen we van de heer Dellepoort uit Oosterbeek het aanbod om een complete reeks *Katholieke Illustraties* (dus van 1867 tot 1967) op te nemen. Alle jaargangen waren fraai ingebonden en bevonden zich in een zichtbaar betere conditie dan de exemplaren die we al hadden, die trouwens op dat moment ook nog eens ter digitalisering in de Koninklijke Bibliotheek waren. Kortom, het KDC nam het aanbod graag aan. Op 7 februari kwam meneer Dellepoort zelf even een kijkje nemen in ons boekenmagazijn. Daar staan de banden nu keurig in de kast. Bezoekers van het KDC kunnen de banden aanvragen en ze ter plekke in onze leeszaal inzien.

Katholieke periodieken

Blij zijn we op het KDC met het verschijnen van deel 4 van de *BKNP*, de *Bibliografie van Katholieke Nederlandse Periodieken*. Dit deel beslaat 815 pagina's, omvat 898 titels en werd samengesteld door acht medewerkers van het KDC. Het kloeke groene boek is een rijke bron van informatie voor onderzoekers die geïnteresseerd zijn in opvoeding, onderwijs, tijdschriftgeschiedenis, katholieke pedagogiek en jeugdcultuur.

In dit vierde deel komen namelijk katholieke periodieken aan bod die gewijd waren aan onderwijs en opvoeding. De hoge katholieke organisatiegraad maakte dat er talloze verschillende katholieke organisaties, clubs, verenigingen, scholen en cursussen waren, ieder weer afgestemd op een eigen doelgroep. Er liepen tal van scheidingen door de katholieke jeugd: niet alleen die tussen peuters en kleuters, scholieren en studenten, maar zeker ook tussen jongens en meisjes, tussen verschillende klassen en standen. Voor elke groep was er een eigen tijdschrift. Iedere orde en congregatie, iedere jeugdorganisatie, ieder internaat en gesticht kende zijn eigen blaadje. En dan waren er uiteraard nog de talloze tijdschriften voor religieuzen in het onderwijs, katholieke lekenleraren, internaatopvoeders en jeugdclubleiders.

Dat leverde alles bij elkaar een ongekende rijkdom aan blaadjes, tijdschriften, periodieken en krantjes op. Voor wie daarin zijn weg zoekt vormt *BKNP* deel 4 een onmisbare gids.

Berchmanianum

In januari 2019 opende de Radboud Universiteit officieel de deuren van het geheel gerenoveerde Berchmanianum, dat voortaan als het academiegebouw van de universiteit door het leven gaat. Het fraaie pand werd in 1929 ingewijd als studiehuis voor de filosofiestudie van de jezuïeten. Nadat zich eind jaren zestig de transformatie van studiehuis naar kloosterbejaardenoord voltrok, werd het gebouw vanwege de weinig praktische indeling ervan uiteindelijk onbruikbaar. De jezuïeten besloten te verkassen naar een comfortabeler nieuw thuis verderop in Brakkenstein en verkochten het Berchmanianum aan de buurman: de RU dus. Die verwierf daarmee een representatief bestuursgebouw dat gezien de vele nog zichtbare overblijfselen uit het religieuze verleden van pand en bewoners, volop verwijst naar de katholieke traditie waaruit ook de RU voortkomt.

Bij gelegenheid van de ingebruikname van het gebouw verscheen bij Vantilt een fraai geïllustreerd boek: *Het Berchmanianum. Van studiehuis tot academiegebouw*. Het boek richt zich niet alleen op de architectuur van het pand en de functies die de verschillende ruimtes in de loop der tijd hebben gehad, maar besteedt ook aandacht aan de bewoners van het pand. Daarmee is het een informatief en relevant werk voor geïnteresseerden in de geschiedenis van de jezuïeten, katholieke architectuur, het seminarie-onderwijs of bijvoorbeeld kloostercultuur in de twintigste eeuw. Fraaie foto's en illustraties maken het tot een aantrekkelijk bladerboek. U vindt het boek in onze leeszaal. →

Collectie Beeld & Geluid

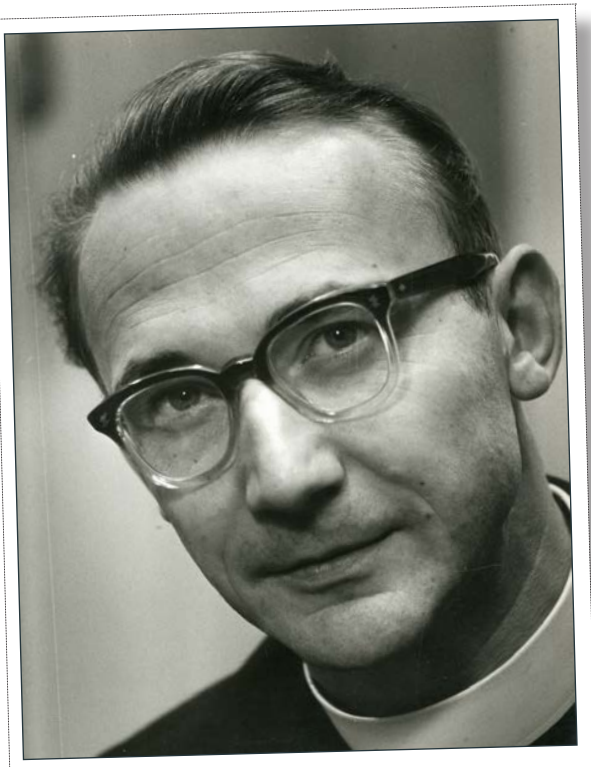
Nieuwe foto's

Momenteel werken we op het KDC aan de verwerking van enkele duizenden foto's van fotograaf Louis van Paridon. De foto's worden schoongemaakt, gescand, beschreven en ingevoerd in de catalogus door enkele medewerkers.

Uiteraard stuiten we regelmatig op foto's met voor ons onbekende gezichten. Zoals die van deze priester (of diaken?) met bril. Is er iemand die weet met wie we hier te doen hebben? We vernemen het graag.

5 JAAR
KDC

32

Oplossingen

Op onze drie foto's in het vorige nummer kwamen maar weinig reacties. Maar de reactie die we van pater Paul Begheyn kregen op foto nr. 1 (geestelijke met pastoorshoed en meisje in het wit, Reusel anno 1947), was wel heel verhelderend.

Begheyn herkende op de foto zijn ordegenoot, bisschop Peer(ke) Willekens SJ.

Willekens trad bij de jezuiten in op 26 september 1900, en overleed op 27 januari 1971 te Yogyakarta. Dat hij in 1947 Reusel aandeed, had alles te maken met het feit dat hij (in 1881) in dit Brabantse dorp werd geboren. De Reuselnaren zullen hun dorpsgenoot, die zo'n eerbiedwaardige positie in de kerkelijke hiërarchie had weten te bereiken, met de nodige trots en gepaste hulde hebben ontvangen.

Van zuster Maria Pauline de Ligt uit St. Odiliëenberg kregen we een foto met verzoek. Diverse personen op de foto zijn al geïdentificeerd, inclusief de twee hoofdpersonen: 'De foto toont de ontvangst van de hoogerwaardede heer August Terstappen op het Zwartbroekplein in Roermond op zondag 30 november 1952. Thijs Ketelaars, 5 jaar en gekleed als herdertje, geeft de nieuwe plebaan-deken van Roermond hier de herdersschop. Achter Thijs Ketelaars staat juffrouw Miets Cals van de lagere meisjesschool, de Mariaschool aan de Kloosterwandstraat in Roermond. De installatie van de nieuwe plebaan-deken is verricht door de vicaris-generaal monseigneur Feron, dit is de tweede priester rechts van hem. Helemaal rechts op de foto - de man met de steek op - is burgemeester Geuljans van Roermond.' Maar wie zijn nou de andere priesters op de foto? Graag uw reactie. Mede namens zuster M. Pauline: alvast bedankt! 🙏

Een nieuwe koers

Tekst: Rogier Moulen Janssen

Het jubileumjaar van het KDC dat op 1 mei van start gaat, vormt een mooie aanleiding om de Vrienden van het KDC een nieuwe impuls te geven. Het bestuur is vernieuwd en verjongd en wil zich meer gaan inzetten voor fondsenwerving voor nieuwe projecten van het KDC. Twee prachtige projecten verdienen daarbij zeker uw aandacht. Ook belicht ik graag twee onderzoeken die mogelijk zijn gemaakt dankzij legaten van onze donateurs.

Wijzigingen in bestuur en koers

Het bestuur zag twee belangrijke bestuursleden afzwaaien: Frank van den Heuvel, die tien jaar actief was ondanks zijn niet bepaald om de hoek gelegen werkplek in Zeeland en de Randstad, en Bas Kortmann, die naar Groningen werd geroepen om daar het proces van vaststelling van de aardbevingsschade te gaan leiden. We zijn beiden dankbaar voor hun inhoudelijke en praktische betrokkenheid.

In hun plaats hebben we inmiddels twee nieuwe bestuursleden mogen verwelkomen. Prof. dr. Margot van Mulken is decaan van de letterenfaculteit van de RU en hoogleraar Internationale bedrijfscommunicatie. Zij waarborgt de rechtstreekse band met het bestuurlijke netwerk van de RU. Vanuit de studentengemeenschap is Joppe Hamelijck, masterstudent bestuurskunde met een bachelor Filosofie aan de RU, ons bestuur komen versterken. Joppe is ook actief in de Studentenraad en de Studentenkerk.

Het vernieuwde bestuur van de Vrienden van het KDC wil de aandacht voor de geschiedenis van de katholieke gemeenschap en cultuur in Nederland actiever ondersteunen. Daartoe heeft het besloten om aan te sluiten bij het Radboud Fonds. Dit fonds steunt zowel

projecten binnen de universiteit als binnen het Radboudumc en biedt ons de kans om meer mensen te bereiken.

Met het oprichten van het KDC Fonds, een eigen fonds binnen het Radboud Fonds, krijgt het bestuur professioneel advies van de medewerkers van het Radboud Fonds. De verwachting is dat benodigde financiële injecties hiermee beter verwezenlijkt kunnen worden. De vaste donateurs hebben hierover al bericht gehad. Als erkende ANBI (Algemeen Nut Beogende Instelling) blijven de donaties fiscaal aftrekbaar.

Twee bijzondere projecten

Bij de feestelijke gelegenheid van de vijftigste verjaardag van het KDC beveelt het bestuur van de Vrienden graag twee bijzondere projecten bij u aan voor een jubileumgift. Het eerste is 'Katholieken op het Binnenhof'; een onderzoek naar politieke vernieuwing dat uitmondt in een boek over de wijze waarop katholieken in Nederland toegang tot de macht hebben verworven. Het tweede project heeft betrekking op het gedeelde missie-erfgoed van Nederland en Indonesië. Beide initiatieven worden elders in deze *Impressie* door de betrokken onderzoekers uitvoeriger toegelicht. Lees dus zeker ook de betreffende artikelen! ('Erfgoed delen, geschiedenis verrijken', p. 18, en 'Katholieken op het Binnenhof', p. 26)

Wilt u bijdragen aan dit Indonesië-project, of aan 'Katholieken op het Binnenhof'? In het aparte kadertje op deze pagina treft u alle informatie daarvoor aan.

Legaten voor het KDC

Een legaat van de erven van Piet van Zeil, de initiatiefnemer van de Vrienden van het KDC, maakte het in het afgelopen jaar mogelijk de gehavende lijst met namen van 164.000 katholieke ondertekenaars van het Volkspetitionnement van 1878 te restaureren, digitaliseren en om te zetten in leesbaar Nederlands.

Met deze bijdrage van € 10.000 werd niet alleen een belangrijk en kwetsbaar document voor het nageslacht veilig gesteld, maar is bovendien een databestand samengesteld dat verder onderzoek mogelijk maakt naar de grondslag van katholieke participatie en dat voorziet in de informatiebehoefte van vele genealogen. Zie voor meer informatie de website www.vp1878.nl.

Dit jaar maakt een soortgelijk legaat van de erven van mevrouw Van Laarhoven-Schröder, echtgenote van één van de KDC-oprichters prof. Jan van Laarhoven, het mogelijk om acht jaar lang twee geschiedenisstudenten via een betaalde stageplaats onderzoek te laten doen in de KDC-collecties om zo het historisch handwerk te leren.

Wilt u meer informatie over dit project of over uw donatie?

Kijk op www.ru.nl/kdc/kdc-fonds. ¶

Hoe kunt u een bijdrage leveren?

Het oude rekeningnummer NL09 RABO 0123 9944 11 t.n.v. Stichting Vrienden van het KDC, Nijmegen, blijft nog even open, maar het nieuwe nummer voor donaties is:

NL84 ABNA 0248 6906 55
t.n.v. Stichting Radboud Fonds,
onder vermelding van 'KDC-Fonds'.

Als u uw gift wil oormerken voor hetzij het project *Katholieken op het Binnenhof* of *Indonesische archieven*, voegt u dan toe 'Binnenhof' of 'Indonesië.' Indien u geen doel aangeeft, zal uw geld besteed worden aan één van de projecten die onder het jubileumjaar vallen.

Bij voorbaat heel veel dank voor uw bijdragen!

Erratum

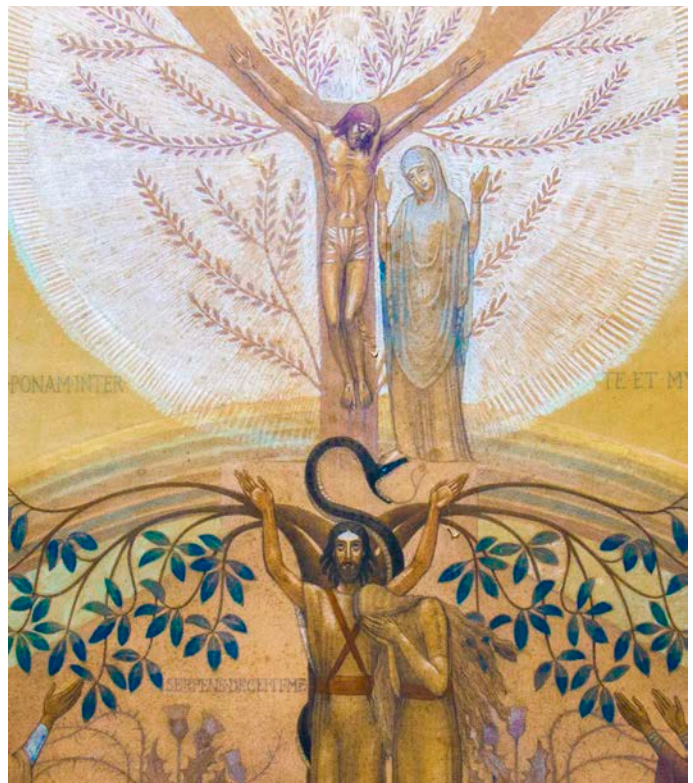
In het artikel 'De boom des levens' van Leo Ewals, over een ontwerp voor de Nazarethkapel in de Heilig Landstichting dat kunstenaar Piet Gerrits maakte (*Impressie* 23), is een storende fout geslopen. Bij afbeelding 2 (op pagina 14), waarop de Nazarethkapel te zien is met daarop de bedoelde tekening van Piet Gerrits, is abusievelijk een verkeerd onderschrift geplaatst. Het gaat hier niet om een foto van de kapel in 1916 (toen was de schildering namelijk nog niet op de kapelmuur geplaatst), maar om een ansichtkaart met de kapel uit 1922 of 1923, uitgegeven door de Nijmeegse uitgever Sier Uw Huis.

- De redactie

34

Fragment van ontwerptekening voor 'De Boom des Levens' van Piet Gerrits. Het ontwerp was bedoeld als voorgevel voor de vroegere Nazarethkapel te Heilig Landstichting (Berg en Dal) | **Bron:** Collectie KDC

Colofon

Dit is een speciale jubileum-uitgave van *Impressie*, de nieuwsbrief van het Katholiek Documentatie Centrum, met nieuws over het KDC, de collecties, onderzoeken en aanwinsten. Het tijdschrift verschijnt twee maal per jaar. Op aanvraag wordt *Impressie* kosteloos toegezonden per post of email.

Redactie-adres en abonnementenadministratie:

Postbus 9100, 6500 HA Nijmegen
Tel. 024-3612457
info@kdc.ru.nl
www.ru.nl/kdc/impresie

Redactie:

Marieke Smulders, Hans Krabbendam, Jeffry Huntjens, Michaela van Montfort.

Medewerkers:

Polle Boot, Daphne Cuppens, Wilke Fortuin, Emma Hooghwinkel, Jeffry Huntjens, Sophie Jager, Ron de Jong, Alexander van Kessel, Hans Krabbendam, Afra de Mars, Patrick van Schie, Pieter Sleutels, Marieke Smulders, Jenna The, Lodewijk Winkeler.

Opmaak en design:

Jeffry Huntjens, Collin Burgemeestre.

Omslagfoto's:

Flip Franssen, Luuk Poels, Paul Koopmans, Collectie KDC.

Op de voorzijde Twee Kajotters (leden van de Katholieke Arbeidersjeugd, KAJ) bekijken op een missietentoonstelling samen met nationaal KAJ-aalmoezenier A.J. Huijboom een maquette die de bouw van een missiekerk in Afrika voorstelt (1956) | **Foto:** Louis van Paridon (collectie KDC).

Druk:

Benda Drukkers, Nijmegen. ISSN 1877-2412

Archiefmedewerkers op zoek naar aangevraagde stukken.

Impressie is een uitgave van het Katholiek Documentatie Centrum te Nijmegen en verschijnt tweemaal per jaar.

Kijk voor meer informatie op www.ru.nl/kdc.

Bellen of mailen kan ook: 024 - 3612457 | info@kdc.ru.nl

Radboud Universiteit

